

С. ЧЕРКАСЕНКО

(П. СТАХ)

ТВОРИ

I

КИЇВ · ВІДЕНЬ
ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО
„ДЗВІН”

1

9

2

0

2012

Т В О Р И

I

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00598190 (W)

С. Зрацкий

В-5821/1

С. ЧЕРКАСЕНКО

(П. СТАХ)

ТВОРИ

I

Зв. пош. Зв. урсу - 1954

КИЇВ • ВІДЕНЬ
ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО
„ДЗВІН”

1

9

2

0

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 195.385

12690

Збірка М. С. ВОЗНИКА

В друкарні Христофа Райсера Сянів у Відні

Дорогому Другові
ЮРКОВІ СІРОМУ
присвячує сю книжку
П. Стах

Моя Муза

МОЯ МУЗА

Ні у роскошах багачів,
Ні у царя в його палаці
Своїх пісень я не шукав!
Серед рабів
У бруді каторжної праці
Одважно, гордо залунав
Мій перший спів...

Спустивсь я сміло в тьму глибин,
Я розірвав ланцюг умовин
І кинув квіти й сяйво зір
В багно низин:
Мій дужий заклик до верховин
У душах розпачу й зневір
Ударив в дзвін!

І от — ми в заграві пожеж,
О Музо не́нависти й співу!
Коли-ж тепер в ясних огнях
І наша теж
Палахкотить хоч іскра гніву —
Правдивий був наш хрестний шлях
До вищих меж!..

ПРОЛЄТАРСЬКА ПІСНЯ

Пролєтарі усіх країн,
Раби часу, раби машин!
Розбиймо вщент тяжкі кайдани,
Нехай тремтять кати-тирани!

Пролєтарі усіх країн,
Мешканці тюрем і низин!
На світ, на світ, за темні стіни! —
На нас чекають верховини!

Пролєтарі усіх країн!
В огнях пожеж і хуртовин
Гартуймо дух, гартуймо сили,
Що в рабській праці знемоціли!

Пролєтарі усіх країн,
Єднає нас девіз один:
За вільний труд і за свободу
Для щастя вільного народу!

1919

МОЛОДЕЧІ МРІЇ

Співає ніч, співають зорі,
Душа у мріях, як в квітках,
Юнацтва дні ясні, прозорі
Встають у збуджених гадках.

Палких розмов слова бурхливі,
Огнево-бурнії пісні,
Неправді виклики гнівливі —
Встають, немов в казковім сні.

Збіраю їх, мов чудо-квіти,
В гірлянду пишную нижу,
Ще довго буду ними снити
І, як клейноди, збережу.

Все те, що нам колись марілось,
Плило в оманах почуття, —
Пророчим сном тепер здійснилось:
Ми — на верховинах життя!...

ДЕ ЩАСТЯ?..

В піснях палких душа брєніла
Щє тоді, коли з низин,
До зір несла нас Волі сила
Під гуркіт молотів, машин.

У квітах пишних серце чуле
Цвіло і в бруді, і в диму:
Тікала Ніч в тяжке минуле,
І День спромінював тюрму.

В казкових мріях поринали
Гарячі голови рабів,
І ми високі ідеали
Вплітали в брязкіт ланцюгів.

Тюрма горить, ланцюг розкуто,
Сіяють сонцем гір шпигли!..
Невже-ж тим Щастям знов забуто
Дітей занедбаних Землі?..

1919

Мій Демон

I

На межах неземних покори й забуття
Цвіте містичний сад мовчання й печалі.
У нім спорудив я жертівник каяття
Й на огнищі його спалив свої скрижалі,
Де юних дум моїх затерлись письмена,
І камінь дорогий у суєті гріховній
Давно вже вивітривсь...

Спустошена до дна,
Душа застигла там в надії молитовній:
Не зацвіте у ній отруйний цвіт бажань,
Принади-ж світові в осяйному Содомі
Не викличуть більш відгуку і поривань...
Шляхи Довічного нікому невідомі!
Поник мій гордий дух в покорі мовчазній,
В красі побожного, святого почування, —
Та хто-ж зухвалий той, що збудить спокій мій
В саду містичному покори і мовчання?...

II

Хто се, хто? чий се очі
 Надо мною? чий се сміх?
 Чую шепоти урочі —
 То ласкаві, як дівочі,
 То гнівливі,
 То звабливі —

Надять-кличуть серед ночі
 В царство руху й дум нових.

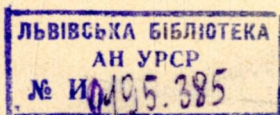
Сон чи привид? Хто він? Хто він,
 Що приніс далеку вість?
 В слові — подихом хуртовин,
 В рухах — владою верховин
 Він чарує,
 Він глузує,
 Гордий, вільний від умовин,
 Мій страшний, прекрасний гість.

Сад мій пишаний цвів ще нині
 І — зав'яв...
 Мій кумир в раю-пустині
 Раптом — впав...
 Серце в буйному горінні
 Спалахнуло жаром зваг...
 Хто-ж він, хто таємний маґ?...

III

— „О, не лякайтесь! В моїх обіймах від безсилля,
Від мрійних снів спочинь!
У грудях сих я запалю огонь свавілля,
Красу святого божевілля,
І зваг нестримних, і хотінь.

Не для покор, не для німого спозирання
Буяє вільний дух:
Людина ти — візьми-ж належне без вагання
І будь до смертного конання —
Відважний порив, сила, рух!...“

12690

1882

В Царстві Праці

У ШАХТІ

Мокро і темно, немов в домовині,
Випало кайло із рук,
Дихати важко, ломота у спині,
В голову болізнний стук.
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло —
Довбай!

Думка єдина: спочити хвилину —
Сили нема довбонуть,
Добре-б піднятись та випростать спину,
Свіжим повітрям дихнуть.
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло —
Довбай!

Пізно чи рано? ще довго робити?
Тягнеться час той, мов рік...
Дайте спочити, спочити, спочити,
Дайте заснути... навік!..
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло —
Довбай!

ПІД ЗЕМЛЕЮ

Тут вічна ніч. Але не та,
Що після стомленого світу
Клопітну землю обгорта
У ласці тихого привіту.

Тут вічна ніч. Вона не сні
Несе утішній людині:
Землі занедбані сини
Помалу гинуть в домовині.

Замість зірок золотих,
Ночей і вроди, і принади,
В кутках далеких і страшних
Убогі блимають лампади, —

Неначе шабаш свій мерці
Сюди збирались святкувати,
Й свої смердючі каганці
Де-де забули поховати

І розійшлись, і чуто стук
Глухий, зловістний в домовину...
Із всіх кутків могильний згук
Жаха незвичною людину...

В ЦАРСТВІ ПРАЦІ

Тут вічна ніч, тут повно вщертъ
Страждання, розпачу і муки,
І звідусюди тільки згуки:
Стук-стук! тут ніч! стук-стук! тут смерть!

1906

В ЦАРСТВІ НОЧИ

Чорно... душно... Сліпить очі,
Впалі груди не дихнуть...
Під землею в царстві Ночи
Квіти сонця не цвітуть.

Та в душі, з віків знебуліт,
Ще ясніш горять огні,
І не зникли в млі минуліт
Волі жданої пісні.

Виростають вільні крила...
Хто-ж стримає нашу міць,
Коли в мури вільна сила
Вдарить громом блискавиць?!

Зірвем сонце! — море світла
Кинем в чорную глибінь,
Кинем квіти в рабські житла —
В житла п'тьми і терпінь!

1920

ШАХТАРІ

Тихо у вохкій пітьмі
В шахті, на дні.
Стіни ридають німі,
Мокрі, брудні.

Буйними краплями піт
Очі сліпить,
Лямпи смердючої гніт
Блима, чадить.

Тяжко... повітря нема...
Сльози бренять.
Тиша панує німа...
Треба довбать!

Гучно ми в груді землі
Кайлом б'ємо, —
Вперто ми шиї свої
Сунем в ярмо!

Вугілля кожний шматок
Сяє, блищить:
Сила шахтарських кісток
В ньому горить!

МОНОЛЬОГ

Ви смієтесь, що п'яний я?..
Та байдуже мені!
Горить, болить душа моя,
І серце все в огні.
В горілці горе утопить —
Нікому те не гріх,
А вам, звичайно, не болить —
Вам жарти, глум та сміх.
Од праці п'яний кожний з нас
У шахті пропадав,
А може й плакав там не раз —
Того ніхто не знав.
Та святом, бач, напивсь — і ви
Вже регіт ізняли:
„Чи йде той хміль із голови
У шахтаря коли?“
І чудно вам, як пельку він
Горілкою залле,
І підпирає, п'яний, тин,
Або дружину б'є...
Тварюка він?!.. Дурні, дурні!
Як вийде з голови
Колісь той хміль, то — навісні! —
Заплачете і ви!..

1906

ФАБРИКА

В мурах, як в панцирях, упир
 П'є людські сльози, піт і кров...
Чому-ж не гасне сяйво зір,
 Не мовкнуть співи про любов?!

І день, і ніч упир співа
 Врочисту пісню перемог...
Пишають квіти, дерева,
 Сміється сонцем добрий Бог...

Міцні обійми дужих лаб,
 Страшні пісні потвор-машин! —
І тільки раб — прикутий раб
 Плекає там тяжкий проклин,

Що вдарить громом в чорний мур,
 Погасить жертвенні огні
І муки праці і тортур
 Оберне в квіти і пісні!..

БОЖЕВІЛЛЯ

Весь світ — криваве божевілля,
Весь світ у дикому танку
Справля пекельне весілля,
Справляє орґію гидку.

Чадно. Душно. Давлять сніпа...
Чорні марица в очах, —
Їх рухливі, дикі грица
Повиває смерти жах...

Плаче в безодні кохання...
Ні, не кохання... а що-ж?
Чуєш таємні ридання? —
Їх не трівож... не трівож!..

Весь світ і досі ще танцює, —
В смітті розбиті і брудні
Святі скрижалі кам'яні —
Червоний чорт по них гарцює...

А там... Хто там стоїть свавільний?
Ще мить — і молот їх тяжкий
Впаде на бенкет божевільний,
На світ трухлявий і гнилий!

1919

Дзвін

I

Гей, не шукай у безодні віків
Пісню врочистую Сонця величного!
Зник із хаосом божественний спів,
Зник у обіймах Мовчання предвічного.

Сльози з стражданнями, туга, жалі
З радістю в співах новітніх сплітаються,
Гимни-ж величні в глибинах землі
Скарбом забутим од світу ховаються.

Хто той відважний, що в надрах німх
Скарб розкопав, навіки похований,
Хто той натхнений, що співів гучних
Знову розбудить мотив зачарований?...

II

Мов кутити з міді, Він стоїть,
 Втопивши погляд в шар блискучий,
 І дужим рухом самохить
 Удар наносить неминучий —
 Один за одним. Б'є луна,
 Розносить стогони металю, —
 Не затремтить рука міцна,
 Не знає Він вагань і жалю
 І пільма злякана дріжить,
 А в жилах кров огнем кипить:
 Немов надземний вільний дух,
 Він весь — завзяття, сила, рух!
 Його приемаглії уста
 Шепочуть гордеє признання:
 — „Я Сонця син. Моя мета —
 Розбити довічне Мовчання.
 Не схибить дужая рука!
 З металю-ж сього у горнилі
 До Сонця злине піснь дзвінка
 І вільний гимн предвічній Силі.
 Він розітнеться — віщій спів,
 Бурхливий крик моєї крові,
 І поведе моїх братів
 До волі, щастя і любови!“

III

В новім хаосі згуків і огнів,
В диму густім і реготах пожежних
Знов виростав гучний з металю спів,
Спів боротьби і поривів безмежних.

Тремтіла ніч, вартуючи спокій —
Холодний сон прадавнього Мовчання,
І рабства хижого містичний змії
Звивавсь, передчуваючи сконання.

В огнях пекельних мідная руда
Стогнала тяжко в блисках веселкових,
І потекла огневая вода
Струмком в холодні ями форм готових.

IV

Мов кутий з міді, Він стоїть,
І владний зір огнем горить,
Із-під розплющених зіниць
Сияє блиск нових зірниць.
В огонь укинув все котляр:
І серця кров, і думки жар,
І душу чисту, як кришталь, —
Щоб розбудить німий металъ,
Щоб крик той всюди розітнувся
І в душах кволих відгукнувся,
Щоб спалахнув огонь надії
Бажанням кинутись у бій;
Немов розтопленеє скло,
Холонуть в формі мідь, срібло:
Жаданих кілька ще хвилин —
І залуна довкола дзвін.

V

До верховин! Не в долинах
Хай задзвонить перший дзвін:
Тісно, душно в хмурих стінах —
Давить мороком низин,

Віє холодом могили,
Вабить снами забуття...
Гей, напружимо всі сили —
Й на шпилі без вороття!

Вільний порив до змагання
Не рахує грубих меж:
Кине й душу без вагання
В пекло бою і пожеж.

Сонцю волі перші гимни
З новоявлених дзвіниць, —
В серце кволе спів нестримний
Увіллє одвагу й міць!...

VI

Знову нічка... Спить, втомившись
В боротьбі із лихом мир,
І плекає, притаївшись,
Зло лукавий свії замір.

Я — вгорі! Я — на дзвіниці!
Я — на варті, — стережу!
Серце маю я із криці,
Як ударю — розбуджу!

Та мовчать ще, згуків повні,
Мої груди мідяні,
Хоч бажання невимовні
Вже буяють у мені.

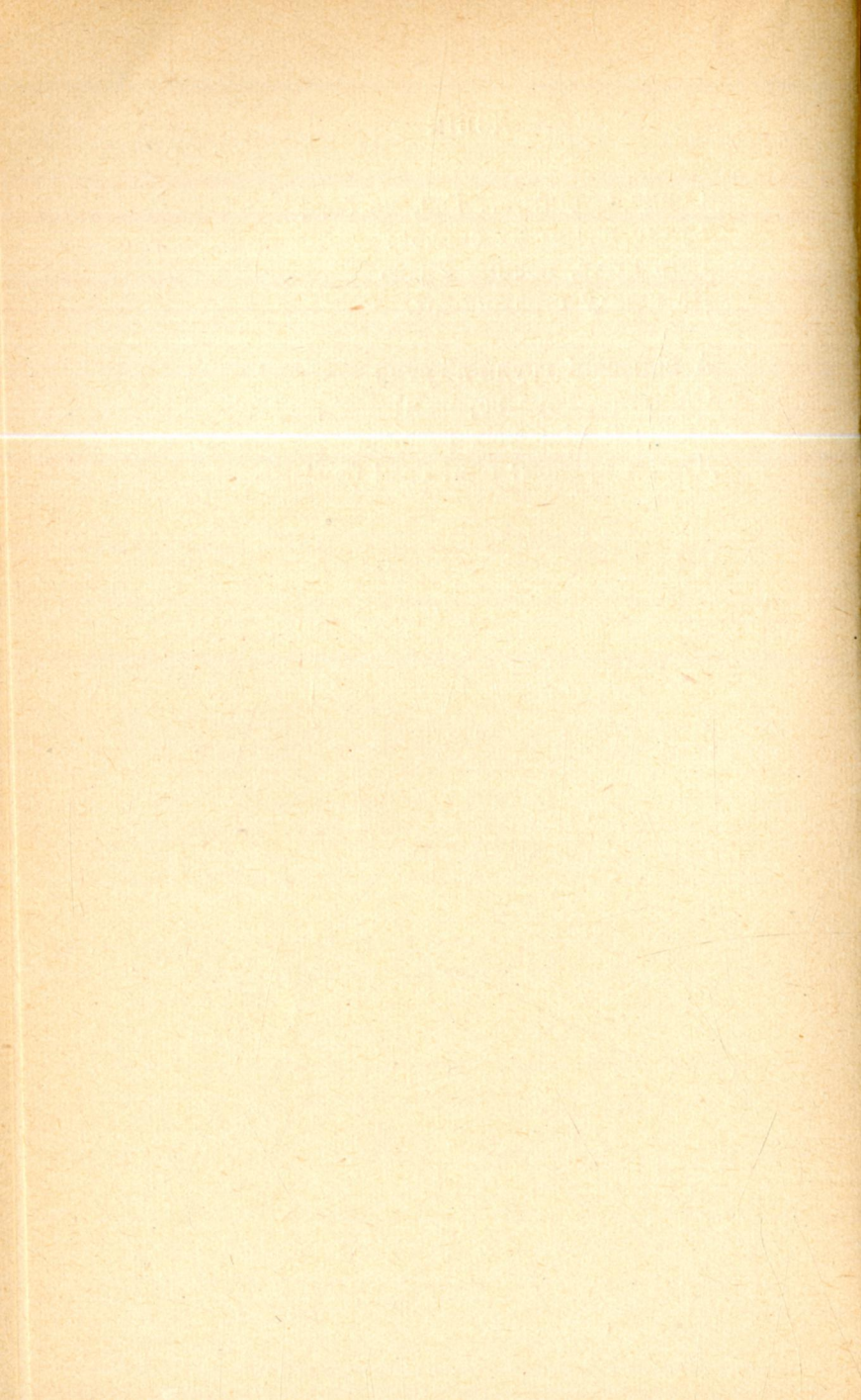
Дужий я!... Я сонце бачу,
Пітьму ночі розіб'ю,
Людське серце, замість плачу,
Згуком міді напою!

Чорна ніч пополотніє,
Зло здригнеться, затремтить,
І від жаху заніміє
Лютій ворог в одну мить...

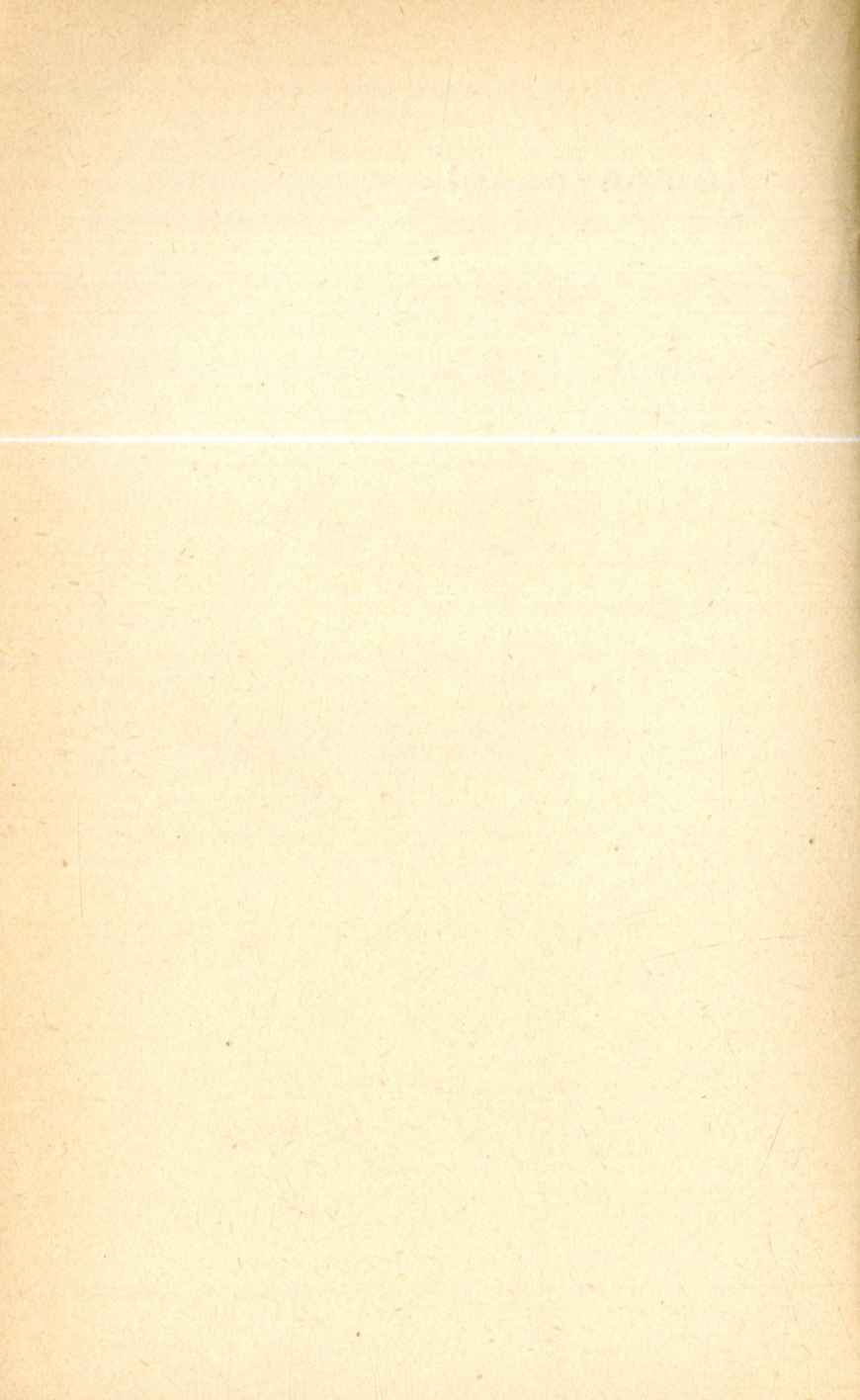
Сонце сходить... Гей, до бою!
Гучно вдарю на сполох:
Геть втіче, покине зброю
На шляху страхополох.

А відважні груди-в-груди
Стануть — горе ворогам!
Криця й мідь усіх розбуде
Дужим криком: бам! бам! бам!

1907

До верховин!

ДО ВЕРХОВИН!

Ми не раби, хоч у ярмі
Стогнали цілими віками,
Ми не раби, хоч у тюрмі
Брягчали вічно ланцюгами.

Не скутий був наш вільний дух,
Із чорних ям та улоговин
Його огневий сильний рух
Виносив нас аж до верховин.

Нехай-же хтось тепер здола
Нас закувати у кайдани:
Не схилим гордого чола,
І не потішатся тирани!

Угору-ж молоти й мечі!
Нехай подзвінням плачуть дзвони:
Над катом квілять вже сичі,
Пони співають похорони.

НАШ РУХ

З огню і крові,
А не з любови,
Кується наша доля:
Зате — не жарт
Міцний наш гарт,
Коли нас кличе воля!

Вагань не треба!
До зір, до неба
Злетить наш дух свавільний,
Як дужий дзвін,
Впаде проклін
На морок тюрм могильний!

І серця промінь
Запалим в пломінь
Братерства і любови:
Наш вільний труд
Змете весь бруд
І дасть життя основи!

ВІРА

Створили ми свій п'єдестал
Не з міді, спияжу або криці,
На нім, як сонце, — Ідеал,
Довкола — хмари й блискавиці.

Не зрушать гордого громи,
Не зрушать бурі й хуртовини,
І сили темряви сами
Розіб'ються об тії стіни.

Міцний, як скеля, він стоїть
Вікам на диво й на тривогу,
Його нікому не розбить! —
Він — віра наша в перемогу.

1919

МЕЧ І МОЛОТ

Ми живемо в часи величні,
Яких не бачили і в снах,
І, несподівані, незвичні,
Вони нас кидають у жах...

Міщанство геть, коли країна
Встає з могили забуття,
Коли що рух і що хвилинка —
Бурхливий порив до життя!

Не треба-ж зайвого вагання!
У руки молоти й мечі:
У бурях творчого змагання
Вони — відродження ключі!..

1919

ВПЕРЕД

Ти вправ, товаришу, у ранах
Між трупами таких, як сам,
Та не останній в могилинах
Боронити ти святий вігвам.

Вони ідуть у лавах щільних
Вперед, вперед, і не один
Упав, як ти, в огнях свавільних
Під спів червоних хуртовин.

Благослови-ж їх льот шалений,
Умри з усміхом на устах:
Не поведе більш кат скажений
Твоїх братів у кайданах.

Коли-ж здрігнуть міцні їх лави,
Коли не схочуть умірати, —
Покрий тавром ганьби й неслави,
Спали пожежою проклять!..

БЕНКЕТ СМЕРТИ

Бенкет смерти не скінчився:
Ще дзвенять, дзвенять мечі,
Звір ще крові не напився,
Ще блукає уночі.

Гей, до бою! Ще зусилля —
І впаде ненатлий звір
В чадах власного похмілля,
В димах скровлених офір.

І на спогадах жахливих
Наша пісня залуна,
Пісня душ вільнолюбивих,
Пісня праці чарівна.

ВІЛЬНА ПРАЦЯ

Працю зруйновано, праці нема,
Хто-ж ми без неї?
Нащо-ж у крові купали дарма
Наші ідеї?

Вільная праця — то наша мета,
Наша надія, —
Нащо-ж занедбана тая свята,
Вкохана мрія?

Всюди руїна. У пустці німії
Голод никає, —
Знов на кривавий розлучений біт
Нас закликає.

Годі нам крові, доволі оман!
В хаті, вже рідній,
Вільно спочинем од сліз і од ран
В праці свободній!..

1919

НА РОЗДОРІЖЖІ

На роздоріжжі знову ми...
Наш дужий дух, як ураган,
Розбив доценту мур тюрми,
Та не розвіяв чад пітьми
І не загоїв давніх ран.

Зблукались ми, хоч в далині,
Горить нам сонцем Ідеал!
Довкола темно, як в труні,
Блукають привиди страшні,
І виє зляканий шакал.

Та геть зневіру! Певний шлях
Ми знайдем в темряві облуд,
Бо-ж не ганебний рабський страх
На наших вільних прапорах,
А боротьба за вільний труд!..

1919

ПОЗІРІ..

В бурях невпинних, у гуркоті грому
Точиться наше життя.

Де-ж те осяйнеє щастя, якому
Вірили до забуття?..

Кинули виклик довічним тиранам, —
Серце кипіло в борні!

Душу відкрили назустріч оманам,
Склали огневі пісні...

Де-ж ті стерничі, що в хвилях бурхливих,
В пеклі страшних бурунів
Справлять наш човен у скелях зрадливих
В захист міцних берегів?

Позір-же, браття! Завзяття ще сяє
В рисах тружденних облич,
Але вже звіром лукавим чигає,
Десь притаївшись, Ніч.

1919

ЧОВЕН

Море плеще, хвиля грає,
Човен утлий ген пливе.
Вітер вільно тут гуляє,
Чорні хмари наганяє.
Грім гуркоче, вир реве.

Хвилі-гори зчорна сиві
І лютують, і ревуть,
Хвилі-коні білогриві
Геть за вітром, пустотливі,
Скачуть вгору, в скелі б'ють.

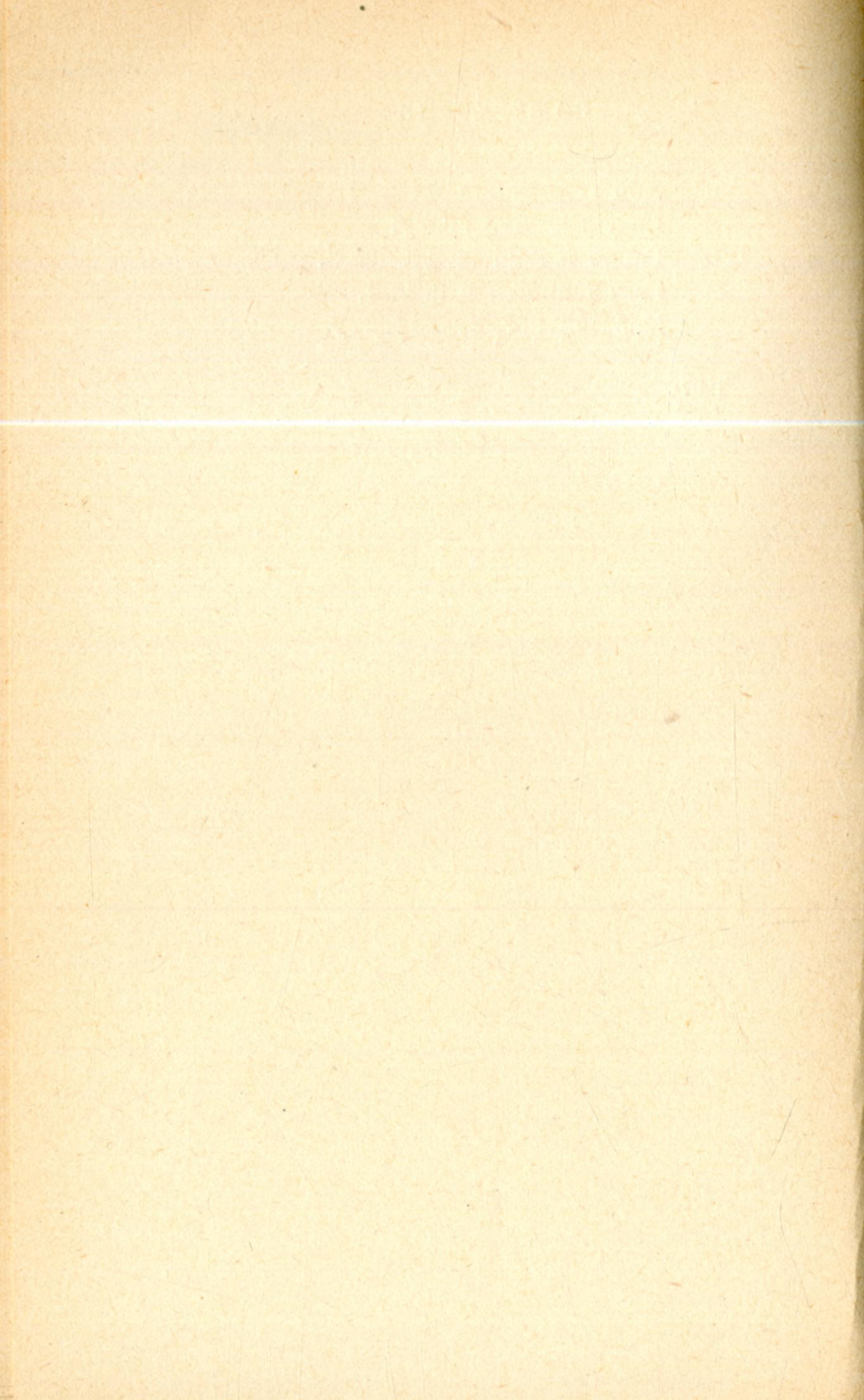
І літає човен в морі
Без вітрила, без стерна:
Він гуляє на просторі,
Зневажає хвилі-гори
І в безодні порина.

Хвиля човен підхопила, —
Край! рятунку вже нема!
Мов лиха, нечиста сила
Розігналась і розбила —
Трах! і — в тріски!.. Та дарма!

ДО ВЕРХОВИН

Хоч годину він на волі
Погуляти мав снагу:
Гарно в морі на роздоллі,
Гидко нидіти в неволі,
Мов той пес, на ланцюгу.

1907

Революція

I

Ніч. Пожежі лижуть хмари.
Гуркіт бою. До покари
Кличе грізний хтось у гніві:
„Гей, тікайте, полохливі! —
Дужим місце на чолі...
До верховин! на шпилі!

Геть з дороги, хто не з нами
Аж туди, де над горами
Сяє сонце, світять зорі!..
Ще з'усилля — й смерть Потворі! —
Не дарма шалених мрій
Запалав наш буревій!..

Нас не спинять скелі-гори, —
До верховин! на простори!
Скинем геть Старого Бога,
Наша буде перемога:
Годі скніти в темній млі, —
Де верховин! на шпилі!“

II

„Ха-ха! Владарю світа, чув?
Се так мій сміх лунає.
Ти до покори світ натхнув,
А я... ха-ха!.. хто тебе знає?

Я той, що крапций діамант
З твоєї здер корони!
Згадав?.. Я — перший протестант,
Я потоптав твої закони!

В твою пиху я громом зваг
Жбурнув в довічній ночі
За те, що холодом зневаг
Мертвили нас владичні очі.

З ненависти вродивсь мій сміх —
Пекельний сміх безодні.
Крізь млу тисячеліть страшних
Я ніс його аж до сьогодні.

В твоїх прокльонах я горів,
Як і у дні творіння,
Коли зневажив божий гнів
Святою бурею хотіння.

В безоднях пекла я плекав
Святу помету тую
І от, погордий, дочекав,
Що пишне свято одсвяткую.

Не встанеш, ні!..
Мої сини,
Прийшов наш час радити:
Святкуйте-ж свято Сатани,
Протесту праведного діти!

А я втоплю свій творчий рух
У сміливім горінні:
Спочине мій бентежний дух
У перетвореннім хотінні.

І стане давня мана
Для всіх — нікчемна, зайва,
Протесту-ж батько — Сатана —
Ясніш од соняшного сяйва!..“

Прометей
Драматична картина

П'ЯМ'ЯТИ Т. ШЕВЧЕНКА

Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що-день божий довбе ребра
Й серце розбивав.
„Кобзарь“.

Прометей

(прикутий до скелі, з виразом затамованої муки заки-
нув голову назад)

Віками йдуть хвилина по хвилині...
Збайдужів дух мій, занімів,
І тільки хияжі клетоти орлині
Ще будять в серці гнів...
Се що?.. Перед очима мають крила...
О, Зевсів кате, ти се? знов?
Шматуй, точи по краплі кров, —
Його поки-що сила!..

(Стенувшись, з палаючими очима намагається розбити
заліза)

Будь проклат ти, Гефесте жалістливий!
Ланцюг, гартований в твоїм горні,
Міцніш за Зевсів трон хибливий,
А то-б... рука не зрадила в борні...
Не схибла-б, ні!..
Огонь не згас ще в грудях у титана,
І повний жахами Тартар
Поглинув би тирана:
Його-б я скинув з-по-над хмар
В безодню з висоти!..

Чи довго ще, мій лютий кате,
Моє стражденне серце рвати
Без краю будеш ти?..
Нехай... Потрібна Зевсові ся кров офіри,
Та не здолає вирвати він крик зневіри...

(Дослухається)

Я чую спів... Як ниють рани!..
Хто-ж він, мій ніжний гість нежданий?...

Хор океанід

Зорями-чарами сяли в коханні
Очі ясні Гезіони...*)
Леле! затьмарились зорі в тумані,
Серце розкраяли ще нечувані
Стогін дружини й прокльони.

Щастя-кубельце розбили в руїну
Зевсові бурі суворі...
Кинь же навіки погорду невпинну —
Щастя-коханнечко — втіху єдину
Знайдеш ти тільки в покорі.

Моря співучого хвилоньки-шуми
Грають нам з ночі до рана,
Співи Еольові в ніжній суми
Там перелюють твої грізнії думи, —
Серце спочине титана...

*) Прометесва дружина.

ПРОМЕТЕЙ

Прометей

(саркастично)

Під землею у долині
Теж блукають тихі суми,
Ледве чутні віють шуми
Ходять тіні...

У задумі там глибокій
Забуваються страждання,
Никнуть горді бажання:
Раї той — спокій.

Слава-ж, Мойро неблаганна,
Що огонь у грудях маю,
Що спасла від того раю
Ти титана!

В сто-крат ліпше загибати
В муках поривів високих,
Ніж в спокоях тих глибоких
Жить і... спати!...

Океан

(примирений, розважний, вузенькою стежкою веде до
Прометея на скелю згорблену Теміду і чує останні
його слова)

Колись і ми в буянні молодім
Кохали всі блискучу, горду мрію,
І я зухвалім розумом своїм
На Зевса руку зняв. Тепера — скнію...

ПРОМЕТЕЙ

Не одвертай очей!.. Ся сивина —
Ознака мудрости, дочки покорі...
Скорись, бо доля жде тебе страшна!
Се — рада досвіду, се — не докори...
В покорі мовчазній немає боротьби,
Немає мук, образ, ще нечуваних,
А влада й міць — в долею обраних...

Прометей

Не буде їх, не буде владних, крім юрби!

Океан

Безглуздий ти...

Прометей

О, спокій дай мені!
Не додавай ще мук ти ранам свіжим,
Роз'ятреним орлом тирана хижим!
Я творчі не на те палив огні
В душі людській...

Океан

На матір подивись,
Проймись до неї жалем і скорись!

Теміда

Матері, сину коханий,
Не забувай.
Вразили муки-кайдани
Серденько вкрай!

Матері впала на спину
Доля твоя.
Лелечку, гордий мій сину,
Муко моя!

Прометей

І ти, о нене?... Мойро, сили дай!
Дай пережити важку хвилину,
Не кидай у одчай...
Ідїть собі... я не скорюся до загину...

(Океан і Теміда зникають, похитуючи скорботно головами. Прометей довго дивиться їм у слід, раптом запалюється страшеним гнівом і силкується перервати ланцюги)

Прометей

Гефесте, проклят будь! Не спочування,
Коли мене до скелі припинав,
Бреніло в серці в тебе: керував
Тобою рабський жах, бажання
Від Зевсових дозорців жаль покрити
Ударом молота страшним... Ганьба!..
О, знаю я, що значить жаль раба,
Смертельним страхом оповитий, —
Тиранів се міцна твердиня!..
Огонь в душі божествений роздуї,
Завзяттям груди скуї, —
І враз покотиться, мов з гір каміння,
На жахові збудована гординя.

ПРОМЕТЕЙ

Та ні... не вам, що зветися богами,
Збагнути пориву потужний льот:
Ви живете без жалю і гризот,
Безсмертя власного рабами.
Безсмертя-ж ваше що? — солодка омана,
Блискуча цяцька для раба,
Рукою кинута тирана.
Безсмертна лиш вона — юрба!..
В холодних сутінках віків минулих
Богів створила тьма
В думках людських, заляканих, знебулих...
Її нема — і вас нема!
І скоро вже божествені багаття
Ясного розуму й нестримного завзяття
В душі юрби великій, невмірущій
Величним сонцем спалахнуть,
Осяють до верховин путь, —
О, затремтиш ти, Зевсе всемогутий!..
(Розтинається страшний удар грому. Скеля хитається.
Прометей регоче)

Хор богів

Хвала навик, могутній всесвіта владарю,
Хвала тобі!
Від неба і землі хвала, преславний царю...

Прометей

(заглушаючи)

Хвала юрбі!..

ПРОМЕТЕЙ

Хор богів

Милость даруй свою розуму хворому,
Грізні перуни у ласці згаси:
Сонцем сіятиме в чолі суворому
Милость величного... Славен вси!..
Слава великому, світодержавному
Зевсові слава від нині й навік!..

Прометей

Співу нікчемному, хоч безугавному,
Кину у відповідь гордий світі крик:
Слави не гідний, хто міць свою владную
Здавна спорудив на рабстві й сльозах!
Бачу вже зорю ясну і принадную,
Що над Олімпом зійшла в небесах.
О, не даремне із огнищ захованих
Пориву племінь я людям здобув,
Розум і серце од снів зачарованих
Знов до життя, до безсмертя вернув!
Земле занедбана, земле заплакана,
Знову повстане твій вік золотий!
Юрбо зневажена, юрбо залякана,
Згине, як привид, тиран навісний!

Зевс

Мовчи, нікчемносте зухвала!
Іще та сила не повстала,
Яка не згинула-б від перуна.

ПРОМЕТЕЙ

Та величі не варт ся боротьба:
Хай згине геть твоя юрба
Від хвиль бурхливого Нептуна!

Прометей

Спізнавсь, пан-отченьку! дарма!
Перун блищить, де тисне тьма, —
Я-ж запалив огонь пожеж,
І бога грізного гординя,
Що досі ще не знала меж,
Померхне в нім, як миготіння.
Нептун же тим страшній, хто ходить у долині,
У кого розум при землі,—
Я-ж думку творчюю збудив в людині
І показав дорогу на шпилі!..

Зевс

Хто право дав тобі —
Не нам,
Богам,
Служити, а юрбі?

Прометей

Хто право дав?
Я не питав...
Мій дух в святім екстазі
З небес приніс їм дар —
Огню божественного жар.

Німних рабів,
 Що ниділи в зневазі,
 З низин повів я до верхів —
 І став там рівний між братами,
 З юрбою — богом над богами.
 За владу ти тремтиш і не дарма:
 Юрба іде — і вас нема!
 І не лякай страхіттями Тартара:
 З піднятим чолом жду удара,
 Бо Прометей
 Не вмре у спогадах людей!..

(Розпинається страшенний грім: земля тремтить, скеля,
 до якої прикуго Прометея, розколюється, і віп падає
 вниз. Юрба, що в сю хвилю сходить на гору, підхоплює
 його й на руках несе до верхів'я. Визволений Проме-
 тей сияє сонцем в radoцax перемоги і з гордо під-
 несеним чолом слідкує, як розтають у сьому саві ясні
 тіні богів.)

Під Новий Рік
Фантазія

I

Не дослухайсь, іди за течією, —
Не спиниш ти його могутній хід...

Сьогодні свято в нас.

А Він іде потиху над землею,
Старий, як вічності безодня, Дід:

Ім'я Йому — старий, байдужний Час.

Вчувають зір незчислені плеяди
Його путі розмірений закон,

Вчувають і тремтять,

Що гаснуть теж, як згасли міріади, —
Й ніщо — ні плач гіркий, ані прокльон

Їх смерть для всесвіту не позначають.

І тільки десь марудні астрологі,
Схилившись над книгою Буття,

В здивованні зітхнуть,

Що знов незнаємі, примхливі боги
Взяли на глум їх віщеє знаття

Й прийдешнього розгаданую путь.

А Він іде потиху над землею,
Не знаючи початку, ні кінця,

Ні гніву, ні жалю, —

Погордливий байдужністю своєю,
Руїни бог з усмішкою творця,

І шепче: „Знищу все і—все зроблю!“

II

Баль. Музика. Сяють очі
Щастям давніх сподівань,
Що в чаду палкої ночі
Вже здійснились сни дівочі
В хвилях дивних почувань.

Шепчуть устоники-коралі:
— „Се не танок, а огонь...
Шумно душно серед залі, —
Любий, милий, сядьмо далі
І спочинем осторонь.

Хай сяє все огнями, —
Любо нам в самотині.
Обійми-ж, прилинь устами,
В поцілунках до нестями
Дай упитися мені!“

Зустріч Року. Крик, вітання...
— „Любий, чуєш? Се не те:
Зникне геть зачарування
З ранком ясним, а кохання
Вічним квітом процвіте!“

А Він іде, холодний і спокійний,
І кривить сміх старечії уста.
 Витає смерти тінь...
І кублиться у серці смуток мрійний,
Печаль юнацьке серце огорта
 І гасне жар нездійснених хотінь.

III

Року Нового зустріч врочисту
Їх небагато в колі тісному
Тихо, статечно зішлись святкувать.
Холодом глузду думку огнисту
Кожний з них гасить в слові значному,
Кожний, що має, бажає сховать.

Ситі обличчя, погляди владні,
Рухи поважні, ніжні, тендітні,
Злило в один гармонійний акорд.
Хто-ж вони, дужі, в слові ошадні,
В замірах хижі, в волі нехитні,
Пещені в холоді хмурих погорд?..

IV

То—вампіри,
Оп'янілі
З крові брата,
Підраховують балянс.
То — банкіри,
Що не в силі
І на свята
Скинуть з себе хижий транс.
В ухах ниють
Злата дзвони —
Дивні співи,
Що співа чарівний бог,
В очах мріють
Цифр кольони —
Перспективи
Новорічних перемог...

V

Хижацьких замірів розгон широкий
Важким кошмаром висне над життям —
І тисне ніч страшна.
А Він іде, в байдужости жорстокий,
Чужий захопленням і почуттям.
Мов смерти тінь, біліє сивина...

Він чує все, а в чорнім реготі — отрути
Ладен у радість хижую підлить,
І рушить далі в путь;
Він чує все, щоб в тую-ж мить забути,
Холодний зір в прийдешнєє втопить
Й його в давноминуле обернуть...

VI

Знов огні. Під чорні хмари
 Кида хтось кривавим сміхом,
 У диму
 Ще незнані дів чари
 І регочеться над лихом,
 Розбиває ночі тьму.
 Він не знає, що то свято, —
 Гордим поривом високий,
 Він не лічить час на роки,
 Бо йому
 Час на-трос ввесь розтято:
 По-за ним минулі ночі,
 Поперед — прийдешні дні,
 А сучасне — біт.
 Він одважно смерти в очі
 Кида виклики гучні.
 В блискавках огневих мрій
 Обіймає вічність сміло,
 На усе-ж, що так гнітило,
 Виливає дужий гнів
 І на межах всіх часів
 Розвиває прапор світ.
 Місто засне, чадом п'яне,
 І під гуркіт канонад
 В диких сницях важко встане
 Й затремтить, як хиякий гад.

І здержить Дід старий свій хід невпинний,
Щоб радий крик втримати на устах,
 Прогнати чорний сміх,
У хмарах диму свіжої руїни
Новий до вічності вітати шлях
 І засміялись в radoцax нових.

1913

Світлій пам'яті Генія

I

Ой чого ти почорніло,
Зелене поле?..

Т. Шевченко.

Безшумних спогадів жахливі чорні тіні,
Невиплаканих сліз розпачливий мотив,
Як звір зацькований, понурий сум в долині,
Як зачарований, у сні всесильний гнів...

Ганебний, довгий сон. Минувшини трутизна
Лукавим ворогом лягла серед руїн:
То марила вночі одурена вітчизна
У спогадах минулого знайти спочин.

Та ятрились, огнем пекли криваві рани,
І дужим закликом будили вже не раз
Той сон і забуття мовчазної нірвани
Удари молота нестриманих образ:

Під сірим попелом огні ще не згоріли,
Неприспаний болів занадто іще біль...
О, де-ж він, де патхнений той Єзекїїль,
Що словом запальним у грудях збудить сили?..

І він прийшов. Прорвалось слово у пустині,
У тіло кости одяглись, в німких устах
Огнем збудилася хвала новій святині,
Що сяєвом новим ясніла в небесах.

П

Заревуть дзвіниці
В Україні,
Завиє голодний
Звір в пустині.

Т. Шевченко.

Сонце сходить в хмарах чорних.
Крячуть круки. Виють пси.
Зграї мариш, снів потворних
Гинуть в чарах непоборних,
Гинуть ночі голоси.

У проміннях злототканних
Доля-мрія занялась,
В співах волі довгожданих,
В хвилях щастя пожаданих
Степом-лугом розляглась.

Хай ще крячуть чорні круки,
Хай лихі ще виють пси
І сичать в тернах гадюки —
Не спускай в несплі руки,
Палу серця не гаси!

СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТИ ГЕНІЯ

В почуваннях щастя-долі
Без вагань, без каяття
Встануть з нами духом кволі,
Встануть з нами до життя, —
Сонце сходить — сонце волі!..

1914

Чайка

Співцеві Іванові Франкові

I

Море, як тайна, мовчазно-спокійне,
Море, як далеч, невідомо-мрійне,
Снами бурхливими снить,
Снами в безодні.

Сонце, як велетень з бою у ранах,
Встало, повите в кривавих туманах, —
Скелі — в пожежі умить,
З ночі холодні.

Ринуть зловістнії рокоти-шуми.
Душу турбують заховані думи,
Серце палає огнем —
Бурі чекає.

Сонце із злата кує ясну зброю,
Вітер он рветься, як лицарь до бою,
Мов білогривим конем,
Хвилею грає...

Море найжилось грізне, як кара:
В блисках огневих насунулась хмара,
Буря збудила хаос
Криком суворим.

ЧАЙКА

Чайка між хвилями й хмарами в'ється,
З бурею стогне, з громами сміється...

З нею прудкий альбатрос
Лине над морем...

II

Чайка — то дума кохана моя,
Мій демон бентежний:
Мчить нас у хвилях бажань течія
На простір безмежний!

Нудно нам, тоскно в спокійнім багні
У царстві вмірання,
Линем до хмар ми, що крешуть огні,
Із криком вітання

Топимо в хвилях пекельний світ гнів,
В спокою ридаєм,
Кидаєм бурям огневий порив
І в бою співаєм...

III

О, чайко! Ти — пісня співця голосна,
Що лине над морем широким життя!..
В ганебнім спокою нудьгує вона
І криком вітає боїв пречуття.

Із хвиль уродилась, на скелях зросла,
Зміцніла у громі страшних блискавиць
І, вільна, як вітер, як льоти орла,
Не знав кайданів, не знав в'язниць.

О, пісне натхнена! В постійних боях
Із нападом лютим нестриманих орд
Ти, повная гніву, відвагу і жах
Єднаєш у дивний і грізний акорд.

А буря ущухне — на крилах своїх
Гойдаєш ти квіти нев'янутих мрій
І в ніжних акордах і сльози і сміх
Сплітаєш у казку і в образів рій.

На ранок веселий, на вечір сумний,
На срібнеє сляиво далеких зірниць,
На пахоці квітів, на шум лісовий,
На усміх, на погляд з очей чарівниць —

Душа на все радо озветься твоя:
Ти все одбиваєш, як сонце роса,
Живеш ти усюди, о пісне моя,
Де владою диха цариця-краса!..

IV

Чаїки крик в німій пустелі
Розітнеться самітний, —
Збудить то заснулі скелі
Білі роз'яреших стихій.
Повний радощів чекання,
Повний муки сподівання,
Чаїки крик
Народився в бурях прагнень,
І лиш в певностях досягнень
Увірветься він навек.

1913

На варті

УКРАЇНА

Бадьоро має ще наш стяг,
Господь ще любить Україну:
Він в ризи пишній одяг
Свою окривджену дитину.

У золоті нив лиснять поля,
Гаї в смарагдах пречудових,
Схилилось довгее гілля
Вагою скарбів овочових.

У дощ, у спеку, холодком
Веселий труд кипить ланами,
Течуть медами й молоком
Річки зеленими балками.

Спочивок, праця — все в піснях,
Що линуть щастям з уст дівочих,
А ніч — у зорях, як в квітках, —
Минає хутко в снах урочих.

Нехай чигають хижаки
На ту красу — Красу-Дівчину, —
На варті стали козаки,
Господь врятує Україну!

1919

НЕ СПІТЬ

Не спить і будьте на сторожі!
Знов до ганебного стовба
Прип'ять її хотять ворожі
І чорні сили, як раба.

У руки меч! Нехай довкола
Регоче Ніч, як сатана:
Засяють сонцем наші чола,
За Неї в бій!.. Вона — сумна,

Вона в сльозах, як в тихих росах,
Горять огнем рубіни ран,
Вінець з тернів на пишних косах,
І під хрестом зігнувся стан.

Мої брати! то Україну
Мордує кат без сорома.
За неї в бій аж до загину:
Її нема — і нас нема!

УКРАЇНІ

Красуне в косах золотих
Своїх незміряних ланів,
З очами глибинь голубих,
Зірниць устами ранкових
І серцем зоряних світів!

Свої скривавлені уста
Облизує проклятий звір:
По краплі пада кров свята
І жах за тебе огорта, —
В очах його новий замір.

О наша Страднице, прости
Недбальство довгих наших літ!..
Нехай впиваються кати, —
Вкладем їх скоро спать, а Ти
Засяєш сонцем на весь світ!..

1919

ЗА РІДНИЙ КРАЙ

Ми любим Рідний Край,
Ми любим Україну!
До лави-ж всі ставай,
Щоб битись до загину!

Ми любим свій Народ,
Життя за нього стратим,
Прорив ворожих вод
Ми трупами загатим!

В нас кожний ліс, байрак
Ховає смерть для ката:
Чекає там козак
Його на пишні свята.

Всі знають козака, —
Гуляє він на-диво.
І ллється, як ріка,
Тоді червоне пиво.

І вже не спиниш, ні,
Його ти, лютий враже:
А буде край гульні,
Коли козак вам скаже!

А в нього край тоді,
Коли й тобі край, кате.
На Вишньому-ж Суді
Сам Бог йому заплаче.

А Рідний Край в піснях
Про нього не забуде,
І ворогам на страх
Співатимуть їх люде.

Рятуйте-ж Рідний Край,
Святую Україну:
До лави всі ставай,
Щоб битись до загибну!..

НАША МІЦЬ

Збігом синіх блискавиць
Регіт грому будить хмари,
Встали сявом зірниць
Наші гніви, наші кари.

Хто там чорний на шляху
Клада жовтими зубами?
Не потішить він пиху
Над лицарськими синами!

Хто там дикий уночі
Притаївся край дороги?
Не зупинимось, б'ючи
До кінця, до перемоги!

Нас обсіли вороги —
Хижі ночі, чорні хмари,
Та розвієм навкруги
Чорні привиди-примари.

Хай і всесвіт весь на нас
Сипле чорні стріли-громи, —
Серця пал ще не погас —
Будем битись без утоми!

ВАРТУЙМО!

Усюди зрада, зрада, зрада
Вкраїну точить, як гробак,
Як дух захованого гада,
Як замір потайних собак.

О так! вони також „хохлушу“
Любили палко, без ума:
Взяли усе, зганьбили душу
І розп'яли... Та все дарма!

Знялась жадана хуртовина,
Мов кара Божа, пронеслась,
І — заховалась зла личина,
У саме серце уп'ялась.

Розквітло серце щастям згоди
Коло жаданої мети,
За муки всі, за всі пригоди
Сказало всім своїм: „прости!..“

А гад мовчав. Тяжку хвилину
З кубла свого пильнував,
І от — він знову Україну
Вже продає, як продавав.

Брати кохані, позір пильний
І міць тверда врятує нас!
Дістане щастя тільки сильний, —
Вагання геть! настав наш час!

1919

НА РУЇНАХ

Ще кобзи наші у руках.
Ще не посліпли наші очі,
І у надірваних грудях
Буяють ще пісні пророчі!

*

Розбито наш Єрусалим,
Сіонські святощі в руїнах,
Але над попілом святим
Замає знов наш стяг на стінах.

Нехай проклятий Вавилон
Несе на нас ярмо, кормигу, —
Впаде довічний наш полон,
Розіб'єм вщент неволі кригу!

Ганьбу московської труни
Колись скрапали тільки мрії, —
Тепер ми вільнії сини
І не підхилим більше виї.

Зміцниться наш Єрусалим, —
Його життям своїм обстоїм,
А трупом ворога гнилим
Поля окрадені угноїм!

*

Ще кобзи наші у руках,
Ще не посліпли наші очі,
І у надірваних грудях
Буяють ще пісні пророчі!

1919

НА ВАРТУ ВСІ!

З усіх країв скажені пси
Роздерти йдуть пречисте тіло...
Вартуй, козаче! — звечоріло:
У небезпечні сі часи
Огню святого не гаси!

Жахає він лихих собак...
У пітьмі клацають їх зуби
Жаданням крові, смерті, згуби,
І тільки сміливий козак
На них нагонить переляк.

То розпалімо-ж скрізь огні
Свободи, помсти і завзяття:
Розпудить псів святе багаття,
І згинуть марища, як в сні...
На варту-ж всі в часи страшні!...

НЕ ВГАШАЙТЕ ДУХА

Не тяжко, ні, упасти на війні
За рідний край і за народ...
Що смерть? — нікчемний епізод
В борні...

А тяжко те, що по тобі
Не скінченим лишиться шлях,
Народ замре у кайданах,
В ганьбі,

Що в помсті й крові лютий звір
Утопить все, що здобули,
Заоре й слід, яким ішли
До зір.

Так не гасімо-ж духа ми:
Поки не стратили ще сил,
Не згорнем дужих наших крил
Сами!...

1919

БРАНКА

Баляда

Над сонце, над квіти, над ранню росу
Кохаєм ми бранку, Дівчину-Красу,
Без тями кохаєм!...

Ще сонце не сходить, ще темно кругом,
На бистрії ноги знялись ми притьмом
І коней сідлаєм.

І вихор степами під небо шугнув,
Де слід наш за нами загинув, загув.
А коні, як змії!

Несуть нас, як вітер, до чорних тих гір,
Де з ніччю таємно шепочеться бір,
Що в ночі яснії

На горах високих, на прірві стрімкій,
Чарує і надить всіх замок страшний,
Де сховано бранку...

Остроги-ж у боки! із піхов шаблі!
Ми бурею злинем на гірські шпилі, —
Там будем до ранку.

Як сонечко зійде, заблисне роса,
Обніметься з нами Дівчина-Краса
Над трупом ворожим.

І хай над ним плачуть вовки та сичі,
А ми заспіваєм, додому йдучи
Тим ранком погожим,

Про щастя, про теє, що збувся наш сон,
Що тим, хто кохав, нема перепон!
А бранка Дівчина,

Що в замку, аж поки прийшли козаки,
Закута в кайдани, марніла віки, —
То — люба Україна.

Кохайте-ж до смерти ту бранку Красу,
Воздайте Україні хвалу і ясу
За тяжкії муки!

Ставай на сторожі усі, як один, —
Хай більш не зазнає страждених годин
Розлуки-розпук!...

1919

ВОЛЯ

Віками ми до волі йшли
І з покоління в покоління
Всі наші муки і терпіння
Без ремств в офіру їй несли.

Ні недосяжність, ані час,
Ані нелюдські тортурн,
Ні тюрм страшні льохи і мури
Ніколи не лякали нас.

Червоним квітом наша кров
Укрила шлях тяжкий до неї;
Найкращий скарб душі своєї
Їй віддали — життя й любов.

Огнем негаснуцим вгорі
Вона із пітьми нам зоріла:
Росла що-хвилі наша сила,
Тремтіли злякані царі.

І сталося... Останній бій
У небуття звалив тирана:
З грудей надірваних „осанна“
По всій землі лунає їй!...

Та... дивна річ... Коли затих
Сей перший крик утіх, вітання,
То з серця зринуло... вагання,
І потемнів ясний наш сміх...

Віками ми до неї йшли,
Офірували щастям, раєм...
Коли-ж мети вже досягли —
Що з волею робить... не знаєм...

Тому й ясні, як сонце, дні
Знов обернулись в дні недолі:
Чужі ми їй, ясній сій волі, —
Ми вмієм... гинути в борні.

І може наші лиш сини,
Що із дитинства в ній ростимуть,
Свобідний прапор свій піднімуть
На згарищах минувшини.

1920

В огні наш край

КРАЙ В ПОЖЕЖІ

Край в пожежі, край в неволі,
Море крові, сліз ріка:
Він не знав відтоді долі,
Як позбувся козака.

Сонце хмари облягають,
Вітер буйний завива...
Козаченьки виступають,
Никне з жалощів трава,

Бо з великої любови
До рідненької землі
Буде бою, буде й крові
По толоках і ріллі.

Скільки їх — ми не питаєм,
Тільки — де ті вороги?
Козаки ми — й позриваєм
Ті ганебні ланцюги!

Україна запишає,
Краща з всіх чужих країв,
І синів своїх згадає —
Оборонців-козаків.

ЧЕРВОНІ Й ЧОРНІ

Вони ідуть, червоні й чорні, ---
Пожежі заграва і ніч!
Та наші сили непоборні,
Нам не страшний їх гунський бич.

Їх прапори — то крові плями
У пільмі рабства і злоби:
Розвієм їх душі огнями,
Потопчем в бурях боротьби!

Їх бог — неситая мамона,
А кров і пільма — їх девіз,
Та сила чорна і червона
Не викличе плачу і сліз.

Ще гордо мають наші стяги
З блакиті неба й злота нив,
Горять нестримні наші зваги,
Не спопелів огневий гнів.

Вони ідуть, червоні й чорні,
Полуда криє очі їм,
Та хутко сні їх ілюзорні
Розвієм подувом страшним!

1919

КОЗАЦЬКА ПІСНЯ

Гей, на горі йдуть стрільці,
А в долині гайдамаки!
Наші славні молодці
 Лиха-горенька не знають,
 Поспішають
Через поле і байраки.

Гей на горі козаки,
А в долині йдуть повстанці!
Наші славні вояки
 Співом душу розважають,
 Не питають,
Де воріженьки-поганці.

Гей, однаково те їм!
Як зустрінуть, буде лихо
Воріженькам навісним;
 Де москаликів спіймають —
 Порубають, —
На Вкраїні буде тихо.

Гей, москалю, схаменись!
Поки цілі ребра й спина,
Краще з нами не борись:
 Козаченьки добре дбають
 І співають;
Ще не вмерла Україна!

1919

МИ ЙДЕМ

Ми йдем і йдем: ми — хвилі в морі, —
Вперед-вперед під бренькіт струн,
І на незмірянім просторі
Зіллємся враз в страшний бурун.

Ми йдем і йдем: ми — вітри в полі, —
Нас не зляка густий туман,
Бо на широкому роздоллі
Зів'ємся в грізний ураган.

Ми йдем і йдем: в пітьмі огнями
Сягаєм ми до наших меж
І над ворожими полками
Засвітим огнища пожеж.

Ми йдем і йдем: ми — військо дуже,
Вперед ідем на ворогів,
Тому за всі стихії, друже,
Страшніший їм святий наш гнів!

В ЧАСИ ЗНЕВІРРЯ

Квіти потоптано, квіти розвіяно
 Подувом вражих вітрів,
Серце спустошено, душу розмріяно
 Нудом безрадісних днів.

Хмари понурії, мряки осінї
 Кроплять нещадно квітки,
Сльози заховані, думи невпинні
 Щастя розбили в скалки.

Мріями давніми в ніч непрозору
 Серденько не розцвіте...
Хаїт-же навіки їх в зіму суворую
 Снігом часу замете!

Сіються-родяться в диких хуртовинах
 Квіти нового буття:
Гордо спочинемо ми на верховинах
 В мріях нового життя.

Нумо-ж, запалимо серце знебулев
 Полум'ям пориву й зваг:
В щастя обернемо наше минуле,
 Повне образ і зневаг...

1919

НА ХРЕСТНІМ ШЛЯХУ

О Нене рідна, ще не край, —
Ще хрестна путь далеко в'ється,
Але ми дужі ще, — нехай
Лукавий ворог не сміється!

Хрести тяжкі на довгий час
Кладе нам Доля на рамена,
Та вже ніщо не спинить нас,
Коли буяє міць шалена.

Зрубаєм терен на шляхах,
Запалим Ніч душі огнями,
І наша кров на тих хрестах
Розквітне пишними квітками.

1919

НАРОД

Народ — Антей, народ — титан
В своїй захованій стихії,
І не здола гидкий тиран
Йому усидіти на виї.

Він знявся грізний, як бурун,
Народ великої країни:
Тремтить, як жах, новітній гун,
Творець неволі та руїни.

Народ злама його одчай,
І з попелу страшних пожарів,
Як фенікс, встане Рідний Краї —
Країна вільних господарів!

1919

НАЙВИЩА КРАСА

Народ мій — велетень в кайданах,
Мій край — загублений Едем,
Величне сонце у туманах,
Герої перерваних поем.

Ще мить одна — здійсняться мрії:
Із півми рабства і ганьби
Засяють світові новії
Душі великої скарби.

Ще мить одна — і залунає
Мій край в нечуваних піснях,
І зацвіте, і запишає
Своїм гнобителям на страх.

Мій край — краса, зачарування,
Народ мій — геній і творець, —
Їх вільні пориви й змагання
Для нас — початок і кінець!

НАША ДОЛЯ

Гей, плекалась наша доля
Не у палацах з панами, —
Виростала серед поля,
Укривалася степами.

Грізний дід — Дніпро наш сивий
Колисав її на хвилі,
Стугонів їй шуми-співи,
Убірав у шуми білі,

Гартував свою дитину
У боях із ворогами
І у скрутную годину
Повінчав... із москалями.

Свекрівонька-ж дика, люта —
Тільки й думала про згубу...
Будь же проклята та скрута,
Що примусила до шлюбу!..

ЧИ ВИННІ МИ

Чи винні ми, що ллється кров,
Що ллються сльози,
Що не цвіте свята любов
У дні загрози?

Чи винні ми, що бич війни
Руйнує згоду,
Що люблять вільнії сини
Над все свободу?

Нехай наш кат кує ланцюг,
Не спить ночами, —
Сміємся ми з його потуг,
Бо Правда з нами.

І прийде він, наш грізний Суд
Життя і смерти!
Наш вільний Край, наш вільний Люд
Не може вмерти!..

1919

ШЛЯХУ НАЗАД ДЛЯ НАС НЕМА

Шляху назад для нас нема!
Ніщо в путі нас не втримає!
Ми йдемо туди, де Сонце сяє,
Позад — московська тюрма!

І хто-ж на тюрм високий мур
Зміняє Сонце України!
Зметем ми підступ авантур
Всесильним вітром хуртовини!

І оживе Свята Земля,
Омита кров'ю і сльозами,
Як та занедбана рілля,
Полита зливними дощами!..

1919

SENTENTIA

Коли-б часи в єдину мить,
В єдину волю всі бажання,
В єдиний крик тяжкі ридання
Змогли ми раптом сполучить;

Коли-б наш пал в єдину міць,
В єдиний порив всі заміри
І в саможертву всі офіри
З'єднать пожегом блискавиць

Здолали серцем ми своїм, —
То давній раб царем безмірря
З безодні жаху і зневірря
Устав би велетнем страшним.

На віки вічні сльози й кров
Вже не скропляли-б краї наш рідний,
Бо розітнувся-б спів побідний
Про волю, згоду і любов!..

1919

ЗАКЛИК

В офіру все — і душу і життя! —
Настала мить остання.
Хай згине все в безодні забуття,
Коли на межах здобуття
Спиняє нас вагання!

Зневіру геть! На лави ворогів
Хай наші б'ють перуни,
Хай гострий меч не зрадить козаків,
Нехай натхнених кобзарів
Не зрадять віщі струни!

Так запалить зневірені серця
Огнем жаги й завзяття,
Огнем палким невтомного борця —
І до бажаного кінця
Ми прийдемо, о браття!

1919

ДЕВ'ЯТИЙ БУРУН

До жертв нас кличе рідний край
І до кривавої офіри!
Чужі нам розпач і одчай,
Чужі і підступи зневіри.

Усе, усе — і серця кров,
І наші гніви благородні
Без жадних дум і без розмов
Ми кинем в жертвенні безодні!

А, повне сил, своє життя
Ми понесем в пожежу бою:
Без міркувань, без каяття
Наложим гордо головою.

Під спів гучний, під бренькіт струн
По трупах кожний з нас полине:
Дев'ятий здійметься бурун
І все, що йде на нас, поглине!

1919

ДАЙТЕ ЖИТИ

В хуртовинах мій край,
В морозах і снігах,
І криком розпачу одчай,
Мов ураган, несеться по степах...

Та дайте-ж жить, спочить,
Піднятись з небуття!
Хоч на хвилину, хоч на мить
Сховати меч без думки й каяття,

Що ворог нас приспав...
Незломна наша міць! —
І хто нас в землю поховав,
Того змели пожегаром блискавиць!

То дайте-ж жить, спочить
Хоч раз!.. А коли ні —
За муки згублених століть
Весь хижий світ запалимо в огні!

1920

Відгуки

КОЗАК БАЙДА

Сонце сяє, хвиля грає,
Тирса з вітром шелестить.
Байда простору шукає, —
Орлім оком озирає
Степ безкрайї та блакить.

Перед ним — глибїнь Славути:
У в обїймах берегїв
Лине грізно, в скелї кутий,
В тишу ніжний, в бурю лютий,
Лицарь вславлений степїв,

Мовить Байда: „Джуро милий,
„В неосязних сих степах
„Набіраюся я сили, —
„Знов я дужий, непохилий
„Ворогам моїм на страх.

„Збудим степ, Дніпро широкий!
„Хай нікчемна татарва
„Робить сміливі наскоки, —
„Лук наш вцілить на всі боки,
„Не урвалась тетива!

„Дніпре-батеньку! сюди ми
„Принесли тобі чолом!
„Будем щирі побратими,
„А порогами твоїми
„Я озброюсь, як щитом.

„Пильнувати Україну
„Будем гостро вздовш і вшир,
„Будем битись до загину
„За укохану вітчину, —
„Не дамо її в ясир!

„Ми збудуєм з козаками
„Запорозьку матір-Січ
„І чайками, байдаками
„Ми дістанем за морями
„Ворогів і в день, і в ніч“.

Ой п'є Байда й добре дбає, —
Не один спалив аул:
Через Крим шляху шукає
Він туди, де й не чекає
Байду грізного Стамбул.

ІВАН ГОНТА

Присвячується повстанцям

У святцях, у календарі
Не знайдеш страдника святого,
По нім не дзвонять дзвонарі,
Поши не моляться за нього...

Гармати лядські скрізь ревли,
Диявольське чинилось діло,
Коли на шмаття розтяли
Його козацьке чесне тіло.

Народ змордований мовчав,
Як ситий ксьондз служив молебні,
І в серці помсту заховав
Під співи й казання велебні.

Тому не в святцях, граматках
Святе ім'я шукати треба:
Воно записано в серцях,
Волає помстою до неба

За ганьбу, гвалт, за сльози, кров,
За многолітню кормигу...
І от — читаємо ми знов
Святу народню сердця книгу.

ВІДГУКИ

Загомонів наш рідний краї,
Загомонила Україна:
— „А-ну, громадо, уставай“ —
„Святить ножі прийшла година!

„В огневім бенкеті війни
„Хай лється кров катів погана!
„Гульнемо ж, лицарські сини, ---
„Згадаєм сотника Івана!“

1919

ЗАЛІЗНЯК

Немов живий поперед нас
Козак Максим встає з могили, —
Орлячий погляд ще не згас,
Козацькі ще буяють сили.

Встає Максим і навкруги
Все бачить гострими очима:
Як гинуть наші вороги
І ждуть нові вже за плечима.

Радіє Батько: він пізнав
Катів, що дужою рукою
Колись жартуючи карав
І кров паскудну лив рікою, —

Од срібночолого Дніпра,
Через степи, через діброви,
До бистрохвилого Дністра
Хрестив дітей в огні і крові.

І знов кипить, клекоче біт,
Працюють знов козацькі руки:
То на Україні святій
За волю боряться онуки.

І засміявсь козак Максим,
Промовив стиха: „Добре, діти!
„Дається воля тільки тим,
„Хто серцем вмів ще горіти.

„Спокійно ляжу я тепер
„В свою зотлілу домовину:
„Козацький дух іще не вмер, —
„Господь із нами за Україну!“

1919

КОЗАК

Він степами та ланами
З вільним вітром розмовляє,
Та до бою з ворогами
Дужим соколом літає.

Гей, діброво, темний гаю!
Привітайте-бо нетягу:
Ви багаті, я ж що маю?
Волю, долю, силу, звагу.

Чуб мій криє шапка-бирка,
Вовна вилізла із неї,
Свита драна, в штанях дірка,
Дужі плечі без кереї.

Чим під боки постелюся?
Що у голови зібгаю?
Чим укриюсь, обгорнуся?
Гей, діброво, темний гаю!

Козакові не до того:
Пишну постіль весна слала,
Нічка темна молодого
Небом, зорями вкривала,

Буйне жито колискову,
Як маленькому, співало.
Коли-ж збудить сонце знову —
Щоб комусь не перепало!

Сухоребра, безволоса
На козаченька чекає.
Не боюсь тебе, безноса! —
Смерть нетягу не лякає.

З вітром вільним я по полю
За тобою поженуся:
Хоч здобуду вільну волю,
Хоч з тобою оженюся.

Поховають при дорозі,
У широкій у долині:
Хоч поліг козак у Бозі —
Щастя виборів отчині.

Україно, краю милий,
Вже для тебе постаткую:
Що в серця, що в сили —
Все тобі даю, дарую!

ЗАПОРОЖЦІ

Рідний Край в ярмі, в неволі,
Бродять тьми ворожих сил...
Гей, чи мертві ви, чи кволі?
Кличуть прадіди з могил.

Чи забуто всі клейноди,
Славу Байди-козака,
Конашевича походи,
Жарти грізного Сірка?

Темна ніч, мов круків згряя,
Криє ниви та лани.
Де-ж та воленька святая,
Дух лицарський давнини?

Гей, не вмер він, він ще з нами,
Ще воскресне й Ненька Січ,
Сонце внясним шаблями,
Розіб'ємо темну ніч!

Хай палають скрізь пожари,—
На запеклих ворогів
Ми посунем грізні хмари
Запорозьких жупанів.

Встала Ненька-Україна,
Ворог з жаху суне пріч.
І обійме мати сина,
Запорозька мати — Січ.

1919

ГАЙДАМАКИ

Ми — козаки! Лицарським духом
Жива ще рідная земля,
І коли смерть по ній гуля —
Ми ловим бій жаденним ухом.

Ми — гайдамаки! Україна
Нас кличе пробі не дарма:
Ось-ось жаданая хвилина —
Її ми визволим з ярма.

На ворогів ідем з піснями!
Ми не питаєм скільки їх,
Знайти-ж здолаєм навісних
І за лісами, за горами.

І хто не знає козака,
Що разом б'ється на всі фронти,
Згадає хай Залізняка
І помсту праведного Гонти!

„ЗЕЛЕНОЖУПАННИК“

„На запитання п. Головного Отамана, з якої частини війська старий повстанець, він засміявся й відповів: „Я — зеленожупанник“.

(З газет.)

На зеленій на траві
М'ярко ребрам, голові,
Надо мною гаї зелені
Біль зашптує шалені.

Сплять зелені жита...
Радість серце огорта!
Ноги босі, тіло голе,
Та зелені пух не коле.

Вранці глянеш навкруги,
Чи не сунуть вороги, —
Всюди зелено та мило,
Бадьориться дух і тіло.

Там зелене село
По-над річку залягло,
І зеленими садками
Все шепоче з комишами.

ВІДГУКИ

Ген зелений луг, байрак,
Де ховається козак,
Як не хоче дурно в бою
Наложити головою.

Всюди перлами роса,
Всюди чари і краса!..
То якого-ж ще жупана
Для такого, як я, пана?!

1919

ПОВСТАНСЬКИЙ ТАБОР

Ген під лісом темна нічка
Стеле чорний світ намет;
В срібній млі дримає річка,
Шепче стиха очерет;

Таємничі сплять байраки;
Бродять коні по стерні...
Над водою ж гайдамаки
Розвели свої огні.

Як цигани, всі смальові,
Прудять вошей над огнем,
Босі, голі, та здорові —
Молодець за молодцем!

Їх життя тепер — походи,
Поки сили і снаги:
Не лякають їх пригоди,
Не жахають вороги.

А над ними в пісні чулий
Лине слава їх дідів,
Що в добі давноминулій
Полягли серед степів.

Вже й куліш десь закипає
— „Ну-те, хлопці, за ложки!“
Згодом табор затихає,
Сплять безпечно козак.

Згускла ніч. Ясніють зорі.
Сіють роси по траві.
Ліс мовчить. В німім дозорі
Притаїлись вартові.

1919

ПІСНЯ

Ворон кряче, ворон кряче
На дубочку край дороги.
Гей, од ворога, козаче,
Стогнуть ниви, перелоги.

Вітер віє, вітер віє,
Похилилось буйне жито;
Не дощами його мис,
А копитами побито.

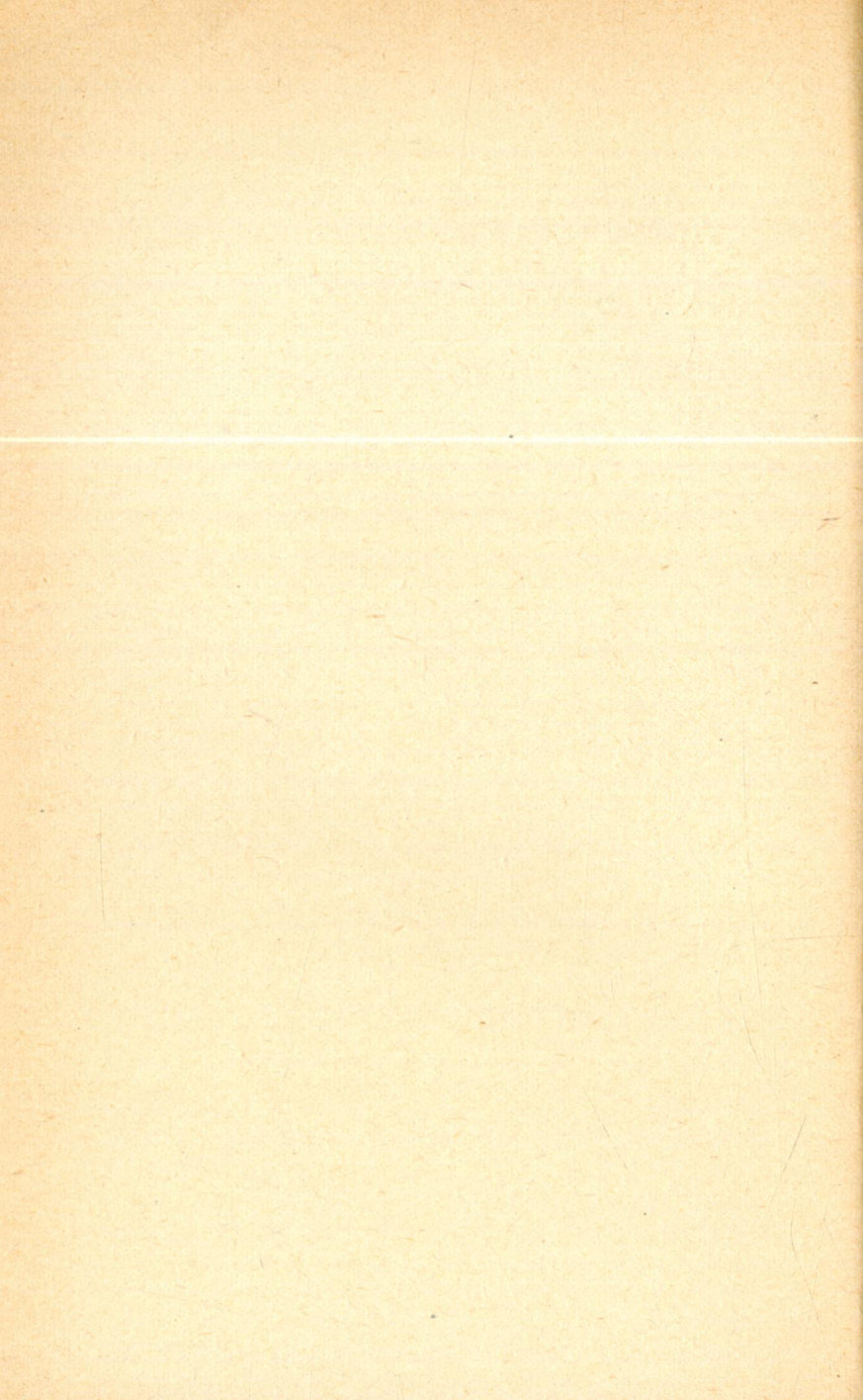
Ой шумить, гудить діброва,
Козаченька викликає,
А дівчина чорноброва
Вже і коника сідлає.

— „Будь здорова, моя мила,
„Та не журь мене сльозами:
„Знадобиться моя сила
„Поборотись з ворогами!“

Ворон кряче, вітер віє...
Козаченко добре дбає:
Вражим трупом поле криє
Та сміється — примовляє:

— „Гей, москалю, кепсько дбавш,
„Треба-ж сором в людях мати:
„Тільки й робиш, що гулявш,
„А ми мусим спать вкладати“.

1919

На бойовищі

БЕНКЕТ НА БОЙОВИЩІ

В'ються круки
І сміються:

„Ще, ще муки!
Ще, ще крові
Для вселюдської любови,
Для вселюдського добра...
Кра-кра-кра!“

Сови сміхом
Із діброви
З криком-лихом
Нас вітають, —
Плачуть, стогнуть, проклинають.
„Крові хоче Смерть лиха!
„Ха-ха-ха!“

Звірі виють,
Люті сірі:
„Хай ще ниють
Ваші рани, —
Бенкетують вовцюгани,
Ще смакують вашу кров...
Ов-ов-ов!“

Люди б'ються
Груди-в-груди.
Круки в'ються,
Скиглять сови,
Хочуть звірі м'яса, крови,
І регоче в полі жах:
„Бах-бах-бах!“..

1919

ВІЙНА

Не снопами на стернях
Вкрито поле золоте, —
Полягало на ланах
Наше лицарство святе.

Чесним трупом у бою
За Україну й рідний люд
Склало голову свою,
Щастя, думи, вільний труд.

Криє чорная печаль
Поле смерти, поле мук,
Ходить смуток, скиглиць жаль,
В небі в'ється хижий крук...

Годі туги! Гей, брати,
Через трупи знову в біт!
Ляжу я, поляжеш ти,
Та не зрадимо надій,

Бо за нами цілі тьми
Підуть разом, як один, —
Мур московської тюрми
Вже не встане із руїн!..

СНИЦА

Вовки збирались, вовки сміялись:
— „Ой буде ж дива!
І зіму й літо — все трупом вкрито —
Багаті жнива!“

Серед діброви злітались сови
Вночі на раду:
— „Гей, їсти буде — не спинять люде
Криваву зваду!“

Вкривають круки зелені луки
І дні, і ночі:
— „Ой до хвороби ступили дзьоби
Козацькі очі!“

Що-дня із хати виходить мати
Та на шпильочок
Біжить-питає: „Чи не вертає
Десь мій синочок?“

Вовки і сови сплять, п'яні з крові,
І крук не кряче...
Весь світ пишає, радіє, сяє,
А мати... плаче...

1919

ПЕРЕД БОЄМ

Останній час, остання мить!
Душа щемить в німії трівозі:
Яка нас доля спобіжить
В новій невідомій дорозі?

Не за життя на світі сім
Тривожно серце наше б'ється:
Нас не лякає бою грім,
І прапор наш ще гордо в'ється...

О краю мій! твої сини
Горять тривогою одною:
Хто захистить твої лани,
Коли наложать головою?

Та ні... ми здавимо свою,
До нас непрохану тривогу.
І у кривавім сім бою
За смерть здобудем перемогу!

ОСТАННІЙ БІЙ

Гей, над нами круки крячуть —
Крячуть-плачуть,
Грайвороння зграї хижі
Чують рани наші свіжі,
В небі хмарами ширяють —
Сна чекають...

Гей, не спімо!... Виють звірі —
Звірі сірі:
На узлісся із галявин,
З нетрів, з хашів і гущавин
Позбірались опівночі, —
Світять очі...

Гей, вартуймо!... Нум, нетяги,
Вище стяги!
Чесць козацька без догани:
Затамуймо в серці рани,
Кинем виклик свій останній
Долі п'яній.

Гей, до бою!... Круки низько —
Ворог близько:
Уставаймо-ж — ще не пізно,
Рушим гордо, сміло, грізно
І здобудем волю нині —
Україні!

1919

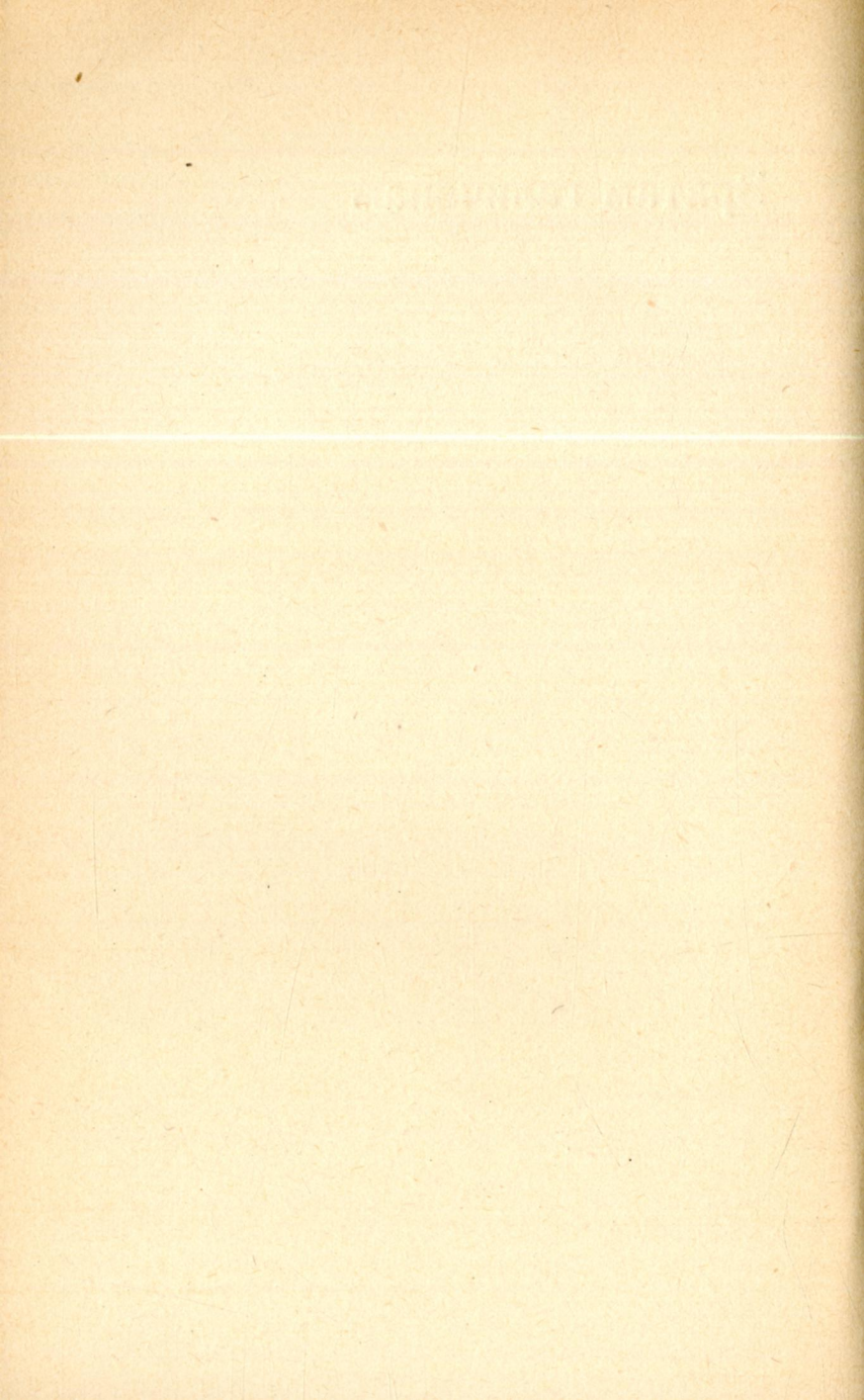
ПЕКЕЛЬНИЙ ВАЛЬС

Гей, позліталися сили пекельні.
Смерть із косою над всім господиня.
Чорним обрусом простори пустельні
Криве покірлива нічка-рабиня,
Їх убірає у квіти червоні,
В квіти червоні — отруйливі маки.
Бродять доокола марица сонні,
Танцю чекають відьми, вовкулаки;
Світять очима зеленими сови,
Пугачі пісню веселу співають,
Сірі голодні діти діброви
Дружньою тічкою їм підвивають.
Клацає Смерть-господиня зубами,
Віє і дихає духом безодні:
— „Чом не танцюють на бенкеті з нами
„Трупи розбухлі, байдужі, холодні?
„Нумо-ж до танцю! Нам грають гармати,
„Дріб вибивають чим-дуж кулемети!“
Крутиться, віється, хоче обняти,
Хоче затиснути Смерть у лабети.
П'яні в пожежах регочуться хмари,
П'яне і поле з червоного пива...
В танці пекельному стомлені пари
Впали снопами, як в добрій жнива.

Смерть-господиня гуляла до ранку,
З ранком затихла і оргія дика...
Трупи, скрізь трупи, ще теплі од танку...
Бенкет скінчився... замовкла музика...

1919

Братам галичанам

СТРІЛЬЦІ

Потоки з гір зелених,
Потоки-шуми:
Не спиниш їх, шалених,
Їх льоти-думи!

Орли зі скель високих,
Орли над нами:
Шумлять в низах глибоких,
Шумлять крилами...

Десь чорний ворон криче, —
Пересторога!
А Чайка квилить-плаче,
В сльозах небога.

Та жив ще дух високий
І міць не втята,
Бо з гір нові потоки,
Зі скель орлята

Заллють ворожі лави,
Дістануть, неба...
На полі смерти-слави
Плачів не треба!...

НАШ ПСАЛОМ

На ріках вавилонських в полоні
Ми не заплачемо, як древні!
Най скнітимем сами на чужині,
Най десь в тортурах наші кривні, —

Ми не повісимо на деревах
З печали й смутку кобз розбитих:
Всю зненависть ми виллєм у піснях,
Піснях страшних, несамовитих!

Замість розпуки, грізний ураган
Роздуємо в серцях знебулих,
І затремтить зрадливий шляхтич-пан
Як трясся і в часах минулих.

О лядська Суко! шляхтич і магнат —
Сини твої, твоє насіння,
І славен той, хто проклятих щенят
Розтрощить люто об каміння!

1919

СТРІЛЕЦЬКИЙ МАРШ

Ми з гір, ми з полонин,
Ми з вільного поділля.
Нас лучить дух один
Кривавого весілля!
Нехай, нехай
Горить наш край,
Радіє ворог лютий, —
Чужий нам страх!
Ще кріс в руках
І дух стрільця не скутий.

Нема посеред нас
Зрадливого хитання:
Як прийде смерти час —
Умремо без вагання!
Нехай, нехай
Горить і т. д.

Стрілець є волі син,
Неволя не для нього!
Здобуде щастя він
І для народу свого.
Нехай, нехай
Горить і т. д.

Подяк стрільцям не тра!
У бою з ворогами
Стрілець-герой вміра
З веселими піснями.
Нехай, нехай
Горить і т. д.

А згине підлий Лях, —
На згарищах вітчизни
Ми житимем в піснях
Свобідної країни!
Нехай, нехай
Горить і т. д.

ХРЕСТНА ПУТЬ

Сумний наш шлях
В тернах повивсь колючих.
Над нами ворон криче...

Не племінь — жах
В очах, колісь жагучих,
І серце скорбно плаче.

Не знать куди
З нуди і дум подітись
Без мрій палких омани...

О стій, пожди!
Води-но даї напиться, —
Ятяться кров'ю рани...

Се що-ж? Чи в сні
Знадні знов маріння
Відродження, обнови?..

О ні! о ні!
Ясні надії проміння
Розквітли з сльіз і крові.

Не дарма йдем,
Несем свій хрест недоли,
І хоч тяжка дорога, —

Та розцвіли
Із мли проміння волі, —
Нас кличе перемога!

1913

В КАРПАТАХ

Шумить в журбі зелений бір,
Мовчать, похмурі з туги, гори,
І Черемош гіркий докір
В небесні кидає простори.

В снігах байдужі гір шпилі
Біліють, мов циганські шатра,
Пускає дим свій по землі
В розпуці кинутая ватра.

З невгавним ревищем маржин
Замовкли й клетоти орлячі,
А шати пишних полонин
Серпанком смерти криють мрячі.

Затихло все. У пустках хат
Блукає лихо, біль і зойки,
І на танок веселих свят
Не кличе легінь більш дівойки...

Орел злетів: на чужину
Несе свої, ще свіжі, рани,
Плекає зненависть страшну,
Гартує силу рвать кайдани.

БРАТАМ ГАЛИЧАНАМ

І дужим льотом він до гір
Злетить в залишені простори, —
Загомонить зелений бір
І заспівають рідні гори.

1919

ВЕСНА

Стрілецький марш

Раз-два! раз-два! вітер віє,
Серце весну зустрічає,
Сонце палить, сонце гріє,
Море злота розливає —
 Не для нас!
 Ще не час!

Рушим разом в бій кривавий
Будем битись до загину!
Ми запалим сонце слави,
Хоч поляжем за Україну.

Раз-два! раз-два! квітнуть квіти,
Вбрались трави в діаманти,
Розітнувся спів трембіти,
Відгукнулись гір гіганти...
 Не для нас!
 Ще не час!

Ворог близько, — на тривогу
Грають сурми невгомонні.
Гей, до бою! Нумо в ногу!
Зірвем ран квітки червоні!

Раз-два! раз-два! Весно красна,
Час утіхи, раювання,
Люба ти, як доля щасна.
Най живе весна-кохання!
 Не для нас!
 Ще не час!
Наша втіха, наша доля —
Щастя Неньки України,
Наша весна серед поля:
Воля, слава, честь вітчизни!

1919

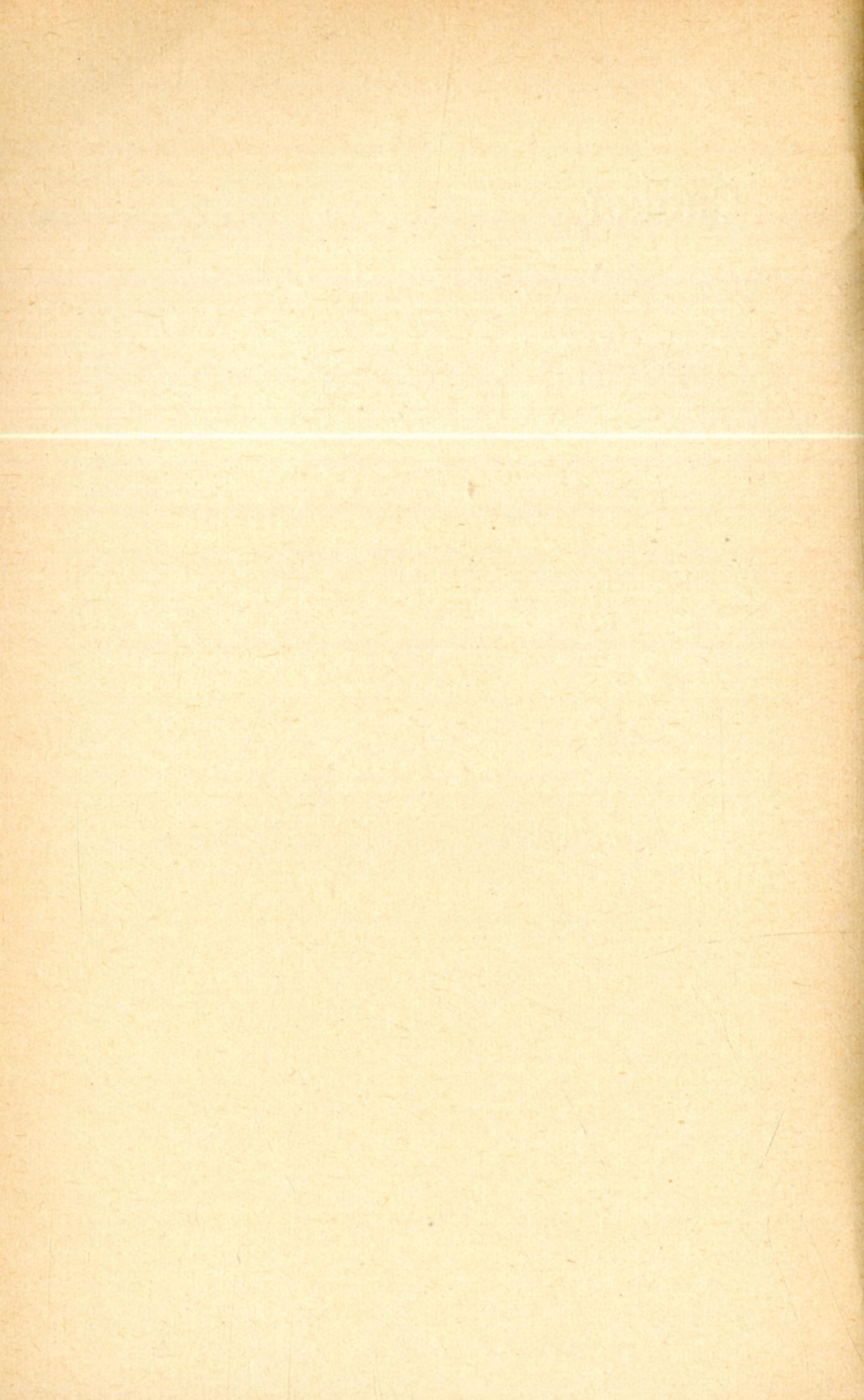
ПРИ ДОРОВІ

Самітний хрест із написом коротким
Оздоблений у зіллячко-розмай:
„Тут Слави син впокоївсь сном солодким
За волю-долю й рідний край“.

Довкола ходить сум і сіє жалі.
Незримий жайворон збірав їх
І в Requiem складав ті печалі.
Серед пустель повітряних.

Співає жайворон: „О, подорожній!
Зроби як я, — на смерть ти не зважай:
Що смерть, життя? Се — згук порожній,
Коли в неволі рідний край!“

Спокої

КОЛИСКОВА СМЕРТИ

Люлі, козаченьку, люлі
В мрійних обіймах півснів:
Вже не співають нам кулі,
Стих уже брязкіт мечів.

Люлі, козаченьку, люлі!
Привид кривавий десь щез.
Легіт торкає заснулі
Тіни журливих берез.

Люлі, козаченьку, люлі!
Вже не присняться тобі
Дні золотії, минулі
В щасті, у тузі, в журбі.

Люлі, козаченьку, люлі!
В холоді наших осель
Нам не брентимуть чулі
Співи надземних пустель.

Люлі, козаченьку, люлі!
Вічні сплітаються сні,
Сили спочинуть знебулі
В чорнім спокої труни...

1919

СМЕРТЬ КОЗАКА

Хто у полі
На роздоллі
Смерти дивиться у вічі?
Мов укоханій дівчині,
Шепче речі
Молодечі:
„Не вмiра людина двiчі, —
Так обнiмемося-ж нинi!

Хай в запiчку
День i нiчку
Деся тремтять страхополохи, —
Ми-ж гулятимем з тобою:
Бенкет гучний,
Дикий, бучний
Нас сп'янить, розважить трохи
Серед кровi, серед бою!

Рiдний краю,
Умiраю!
I в останню хвилину
Я не плачу, я не нию,
А за волю,
Кращу долю
По-козацьки радо гину, —
Я смiюся, я — радiю!

СПОКОЇ

Рідна Нене!
Ти про мене
Словом тихим спогадаєш,
А на цвинтарях козачих
Із сльозами
І жалями
Тих, хто в запічку, згадаєш, —
Проклянеш синів ледачих!“

1919

ЗАБУТИЙ

Акварель

...Де я?.. Скінчився бій?..
Чому-ж я сам в пустелі сій?
Так рано ще... Але життя ознаки
Вчуваю скрізь. В сріблястих росах
Горять в житах червоні маки —
Червоний квіт в золотистих пишних косах
Царівни польової.
Вона ще спить...
Нема навкруг душі живої.
Розжеврілась небесная блакить,
І кучері перлових хмар
Червоним маком розцвіли.
Не сон, а чар
В серпанку срібному імлі!..
Не треба сонця, ні!
Нехай легкий ще стелеться туман
І все кругом німіє в сні...
Німіє й біль глибоких ран
У прохолоді... Що се знов?
Невже і знову бій і кров —
Червона кров в блакиті,
Огневі бризки в житі,
Криваві маки й сон?..
Що він співа... той жайворон!..
... Мій похорон?..

1919

НА ЗОРІ

(На смерть Жені Клепа-
чевської, арештованої Інтер-
національним полком і роз-
стріляної жмеринською чрезви-
чайкою за вірність Україні)

Рожевий ранок згас у чорних хмарах,
І згасла мрія золота,
Ясна, пречиста і свята
В страшних життя примарах...

Умерти на зорі в зелених літах,
Коли так хочеться ще жити,
Коли й небесная блакить
І світ увесь — у квітах,

Повити смерть блискучим ореолом,
На лютих кинути катів
Свою зневагу й гордий гнів
З піднятим вгору чолом,

За рідний край віддать літа і вроду —
Здолає лиш душа палка.
Погорда краю і дочка
Великого Народу!

СПОКОЇ

Дитино рідна, спи! Твоїй тихій спокій
Не потривожать на зорі.
А смерть прославлять Кобзарі
У думі превисокій!

1919

Мої пейзажі зимові

ДІВА ЧИСТАЯ

Мертво так... біло... Знов падає сніг:
Мертвим знов щастям дарує нас ранок.
Чисто і мертво... Не видно доріг, —
Всюди той мертвий серпанок.

Сходить на землю у ризі блідій
Десь непорочная, чистая Діва.
Чом же все мертво до зустрічи її —
Тиша скрізь біла, дрімлива?..

В тишу таку чи плакали ви —
Ви, що посіяли квіти червоні,
Ви, що узорі поклали з крові
В білому Діви хитоні?..

Мертво та біло... знов падає сніг...
Діва блукає у білім убранні, —
Ходить, шукає безкровних доріг
В мертво-блідому тумані...

1920

СПОКІЙ

В білу намітку Хтось землю повив —
Хтось соромливий,
В білу намітку з пречистих снігів,
В думу спокійну без руху, без слів —
Чистий, святий, терпеливий...

Сонце предвічне, її не чіпай!
Вітре могутній,
Звийся над нею — її не зривай! —
Хай відпочине згріховлений край
В тиші нерушній, нечутній...

Ранком імлистим прозорий, блідий
Привид журливий
В срібнім тумані вартує сумний,
В білій молитві поринув своїй —
Чистий, святий, соромливий...

1920

БІЛА ЖАЛОБА

Біле небо, білий степ, —
Вся природа у жалобі
Одягла сріблястий креп
На загальнім, спільнім гробі.

Од невідомих кадил
В сизих димах оболоні.
Тиша тугою могил
Дзвонить гимни похоронні,

Зоїком стриманих ридань
Огортає тих імена,
Що до смерти без вагань
Понесла їх міць шалена,

Що, незнані, по степах
Полягли за край свій рідний
І не знали, щó то жах —
Жах зрадливий, жах негідний...

Дух, гартований в борні,
Ще не кинув рідне поле:
Упокой же в білім сні
Душі чисті, ясна Доле!..

В'ється тихо білий сніг —
Тче покрови похоронні,
І дзвенять серед доріг
Тиші гимни монотонні.

1920

В ГОРАХ

На білі шатра гір стрімких
Упав рожевий сонця промінь:
Туман в міжгіррях мовчазних
Занявсь-горить, як в димах племінь.

Сріблясті шатра у крові...
Ридає хтось в імлі червоній,
Криваві сльози, молитви
Сплітає в шуми сумнодзвонні.

В убранні білім сонний бір
Зітхнув легенькою луною
І спалахнув, як шатра гір,
В тумані кровію ясною.

Горять тумани і сніги,
І в'ється дим прозорим льотом:
Якісь невідомі боги
На срібло біле сиплють злотом...

1920

НА БОЙОВИЩІ

Не чіпайте квітів білих
Ви, що звикли до червоних:
У просторах занімалих
Годі зойків похоронних...

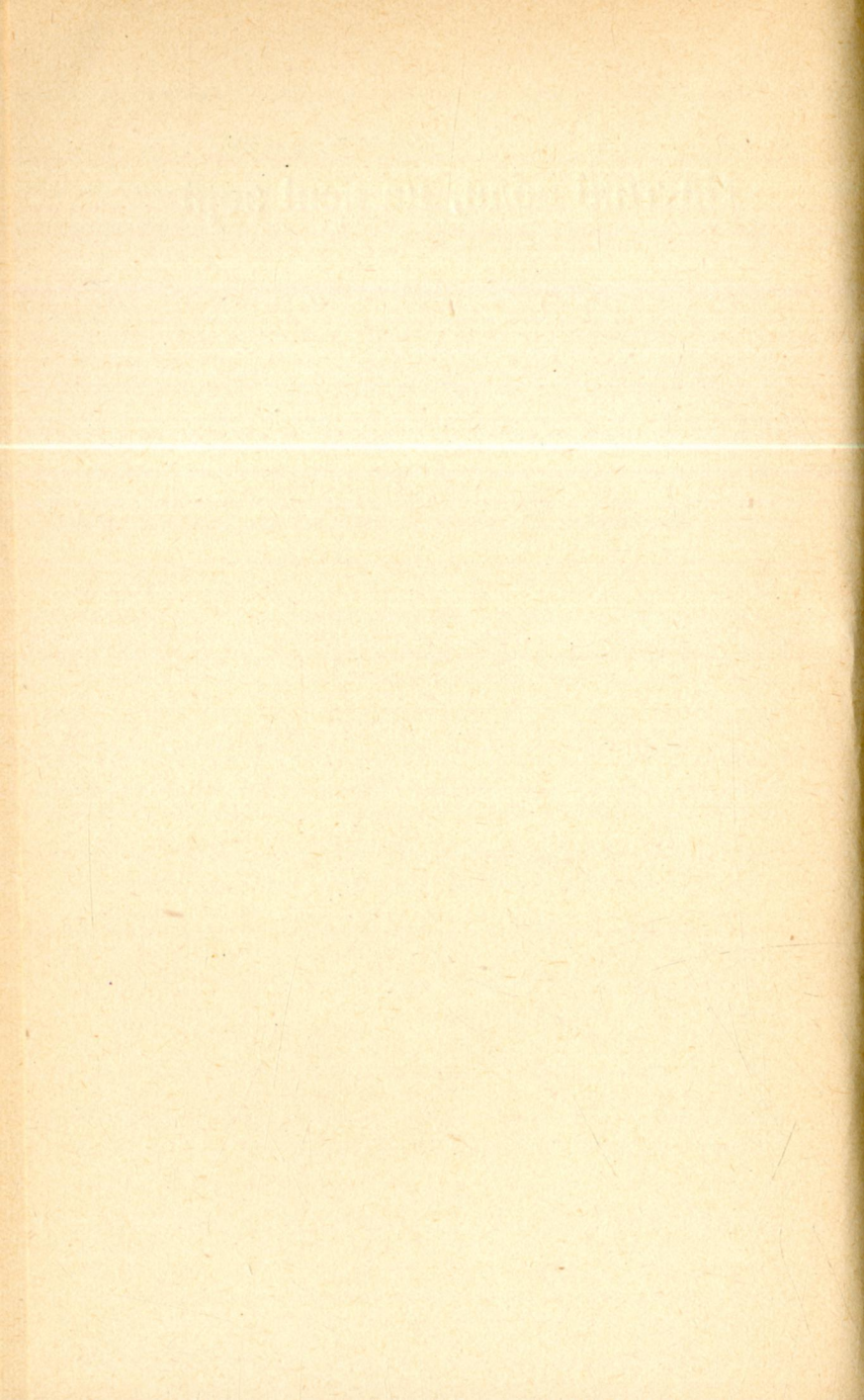
Хаїт у срібній у блакиті
Прозорчаться далечені,
Хаїт, у білий сніг повиті,
Заснуть душі примиренні...

Знемоглись в борні гвалтовній...
Хто отямить нас? Хто спине?
Тільки в тиші молитовній
Поклик згоди дзвоном рине.

Скрізь ланами та степами
Квітнуть чисті білі квіти:
Не чіпайте їх руками!
Руки в крові... треба змити...

Тільки білі, чисті руки
Зірвуть квіти чисті, білі...
Не завдайте-ж болів, муки, —
Сплять пустелі занімлі...

На тихі води, на ясні зорі

Де тихі води? де ясні зорі?
В душі, як в пустці, ридає сум, —
Гнітять негоди, гнітять суворі
Холодні хмари холодних дум.

Де ясні зорі? де світ зелений?..
Морозом віє з далеких гір.
В душі, як в морі бурун страшений,
Лютує грізний, тяжкий докір.

Де світ зелений? де мир хрещений?..
Туман кривавий клубочить в сні,
І крик шалений, непримирений
Знов крає серце... на чужині...

Хутчій додому, там в хмарах зорі,
Там тихі води повив туман! —
Розвієм втому в яснім просторі,
Загоїм болі сердечних ран.

Слова — без барв, а почуття —
Давнопогашені огні
 В душі моїй...
Хто збудить знов їх до життя
 На чужині
В красі первістній, весняній?

Де те цілюще джерело,
Що з туги й тихих сліз
 Розілля сміх,
Що так бурхливо потекло
 У бурях гріз
В боях огневих і святих?..

Туди, туди — де дужий грім
Ще будить грізно давній сон
 І забуття,
Де словом віщим і новим
 Дає розгон
До щастя вільного життя!..

Й пісні не ті:
Пісні — квітки зав'ялі,
Пісні — осіннії печалі
В нуднім житті...

На чужині
Могутною луною
Не будить їх ні гуркіт бою,
Ні ті огні,

Що по ланах
Десь рідних ще палають
І нашу воленьку вітають
В крові й сльозах...

Співаче, гей!
Не гайся, не барися:
До рідної землі торкнися,
Як той Антей!

І віщих струн
Нечувані ще згуки
Зіллються вмить на щастя й муки
В страшний бурун!..

На тихі води, на ясні зорі,
В гаї зелені, в краї веселі,
Злотом повиті лани —

Пливемо всі ми, як хвилі в морі,
На Україну в пусті оселі
Із чужини!

Темненькі ночі, сичать гадюки,
Шляхи тернисті, вовки десь виють,
Глухо бряжчать кайдани,

Козачим трупом смакують круки,
Кістками, кров'ю дорогу криють
Наші сини.

Гуркочуть грізно громи в просторі,
Ревуть гармати в німій пустелі,
Котиться регіт луни...

На тихі води, на ясні зорі,
В гаї зелені, в краї веселі —
Із чужини!..

1919—20.

Наш світлий храм

**В річницю одкриття
Кам'янецького Університету**

Ми певно йшли: далекий шлях
Ховавсь у тітьмі непрозорій:
Немало крови по тернах,
Немало сліз по всіх степах
Розляли ми в путі суворій!

Ніхто не кине нам докір,
Що ми зблукалися в дорозі:
Здійснили ми святий замір,
Бо керувались сяйвом зір,
Тому й не падали в знеможі.

Ясний наш прапор донесли
Ми незаплямленим до цілі.
Він гордо маяв нам з імлі!
Ми одностайно, твердо йшли, —
Нас не спинили вражі сили.

О, наша зоре провідна!
О, ясна зоре України!
Ти не погасла лиш одна,
О наша мріє осяйна,
І в найтемрявіші хвилини!

НАШ СВІТЛИЙ ХРАМ

Тепер ти вільно сяєш нам
Огнями правди і науки,
І до твоїх одвертих брам
Полинуть хвилями у храм
І наші діти і онуки.

1919

ЗМІСТ

	Стор.
Моя Муза	7
Моя Муза	9
Пролетарська пісня	10
Молодечі мрії	11
Де щастя?	12
Мій Демон	13
В царстві праці	19
У шахті	21
Під землею	22
В царстві Ночи	24
Шахтарі	25
Монольог	26
Фабрика	27
Божевілля	28
Дзвін	29
До верховин!	39
До верховин!	41
Наш рух	42
Віра	43
Меч і молот	44
Вперед	45
Бенкет смерти	46
Вільна праця	47
На роздоріжжі	48
Позір!	49
Човен	50
Революція	53

ЗМІСТ

	Стор.
Прометей	59
Під Новий Рік	71
Світлій пам'яті Генія	81
Чайка	87
На варті	95
Україна	97
Не спіть	98
Україні	99
За Рідний Край	100
Наша міць	102
Вартуймо!	103
На руїнах	105
На варту всі	107
Не вгашайте духа	108
Бранка	109
Воля	111
В огні наш край	113
Край в пожежі	115
Червоні й чорні	116
Козацька пісня	117
Ми йдем	118
В часи зневіря	119
На хрестнім шляху	120
Народ	121
Найвища краса	122
Наша доля	123
Чи винні ми	124
Шляху назад для нас нема	125
Sententia	126
Заклик	127
Дев'ятий бурун	128
Дайте жити	129

	Стор.
Відгуки	131
Козак Байда.....	133
Іван Гонта.....	135
Залізник.....	137
Козак	139
Запорожці	141
Гайдамаки	143
„Зеленожупанник“	144
Повстанський табір.....	146
Пісня.....	148
На бойовищі	151
Бенкет на бойовищі.....	153
Війна.....	155
Снища.....	156
Перед боєм.....	157
Останній бій.....	158
Пекельний вальс.....	159
Братам галичанам	161
Стрільці	163
Наш псалом	164
Стрілецький марш	165
Хрестна путь	167
В Карпатах.....	169
Весна	171
При дорозі	173
Спокої	175
Колискова Смерти	177
Смерть козака	178
Забутий	180
На зорі.....	181
Мої пейзажі зімові	183
Діва чистая	185

ЗМІСТ

	Стор.
Спокій.....	186
Біла жалоба.....	187
В горах	189
На бойовищі.....	190
На тихі води, на ясні зорі.....	191
Наш світлий храм.....	197

65595

202.
Зарп

ПРОВЕРЕНО
С/Ф. 1987

В 5.821/1

Черкасенко: Твори I

С. ЧЕРКАСЕНКО
(П. СТАХ)

ТВОРИ

I

КИЇВ · ВІДЕНЬ
ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО
„ДЗВІН”

1 9 2 0